

Sociální charakteristiky odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody

Pavel Kozák

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavel KOZÁK**
Osobní číslo: **H118624**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Sociální charakteristiky odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkumu v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na analýzu sociálních charakteristik odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody
- na vymezení specifických charakteristik odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody
- na realizaci empirického šetření
- na návrhy a opatření ve vztahu k sociální pedagogice

V rámci bakalářské práce bude realizováno empirického šetření kvantitativního typu, zaměřené na kauzální historii odsouzeného z hlediska vlivu prostředí a rodiny.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Buriánek, J. Sociologie. Praha: Fortuna, 1996. 127 s. ISBN 80-7168-304-3.

Černíková, V.; Sedláček, V. Základy penologie pro policisty. Praha: Policejní akademie ČR, 2002. 150 s. ISBN 80-7251-104-1.

Čírtková, L. Policejní psychologie. Praha: Portál, 2000. 254 s. ISBN 80-7178-475-3.

Vedoucí bakalářské práce: **prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.**
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce: **11. listopadu 2013**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2014**

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

PAVEL KOZÁK

Jméno, příjmení studenta

[Podpis]

Podpis

V Brně 14. 2. 2014

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce „Sociální charakteristiky odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody“ se zabývá problematikou rodinného prostředí odsouzených, jejich osobnostními typy a sociálními charakteristikami odsouzených. Dále analyzuje možnost vlivu rodinného prostředí na kauzální historii odsouzených a zda osobnostní typy mají vliv na opětovné páchaní trestné činnosti po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Další náplní mé práce bude seznámení s organizační strukturou Vězeňské služby ČR a popis některých profesí, které se v této rozpočtové organizaci nacházejí. Práce vysvětluje problematiku resocializace ve výkonu trestu odnětí svobody a následnou postpenitenciární péči.

Klíčová slova

Rodinné prostředí, výkon trestu odnětí svobody, odsouzený, vězeňství, resocializace, integrace

ABSTRACT

Bachelor thesis „Social characteristics of the convicted persons in the performance of prison sentence“ deals with family environment convicts, their personality types and social characteristics of inmates. It also analyzes the possibility of influence of family environment on the causal history of the convicts and whether personality types have the effect of re-committing crimes after release from prison. Another element of my work will be familiar with the organizational structure of the Prison Service and describe some professions that are in this budget organization is located. The work explains the problems of resocialization in prison and post-release follow-up problems.

Keywords

Family environment, execution of imprisonment, convicted, prison, resocialization, integration

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych touto cestou poděkoval svému vedoucímu práce prof. PhDr. Pavlu Mühlpachrovi, PhD. za odbornou a metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování této bakalářské práce. Dále chci poděkovat PhDr. Pavlu Ondráškovi, řediteli Věznice Rapotice za povolení dělat výzkum v této věznici a za možnost vykonat ve věznici odbornou praxi.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma **SOCIÁLNÍ CHARAKTERISTIKY ODSOUZENÝCH VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY** zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této práce. Elektronická a tištěná verze závěrečné práce jsou totožné. Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 SOCIÁLNÍ CHARAKTERISTIKY ODSOUZENÝCH	11
1.1 TYPOLOGIE ODSOUZENÝCH VE VĚZNICÍCH.....	11
1.2 RODINNÉ PROSTŘEDÍ ODSOUZENÝCH.....	17
2 VĚZEŇSKÝ SYSTÉM.....	24
2.1 VÝKON VAZBY	24
2.2 VÝKON TRESTU	26
2.3 ÚSTAV ZABEZPEČOVACÍ DETENCE.....	33
2.4 RESOCIALIZACE	36
3 ORGANIZAČNÍ STRUKTURA VS	41
3.1 PŘÍSLUŠNÍCI VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČR	41
3.2 OBČANŠTÍ ZAMĚŠTNANCI	44
4 SOCIÁLNÍ REINTEGRACE	48
4.1 POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE.....	48
4.2 NÁSLEDNÁ PÉČE V INSTITUCÍCH.....	50
II PRAKTICKÁ ČÁST	53
5 METODOLOGIE	54
5.1 CÍL VÝZKUMU	54
5.2 POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU	54
5.3 STANOVENÍ HYPOTÉZ	57
5.4 VOLBA METODY VÝZKUMU.....	58
6 VLASTNÍ VÝZKUM	60
6.1 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	60
6.2 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	67
ZÁVĚR	70
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	71
JINÉ ZDROJE	73
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	74
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	75
SEZNAM GRAFŮ.....	76
SEZNAM PŘÍLOH	77

ÚVOD

Delikventní jednání ovlivňuje celou naši společnost. S tématem zločinnosti se setkáváme dnes a denně. Kriminální jevy jsou dlouhodobě sledovány a živě se o nich diskutuje. Je to jeden z nejsledovanějších problémů současné doby. Nemusíme být policisty či soudci nebo se stát obětí zločinu, abychom o deliktech získávali znepokojující informace. Z výzkumu veřejného mínění se můžeme dozvědět, že kriminalita patří mezi jedny z nejvíce diskutovaných problémů, které občany naší země trápí. Ze společnosti se ozývají hlasy, které říkají, že si patřičné úřady nedokáží s tímto jednáním poradit. Existuje mnoho aspektů, které zapříčiní, že se stane z prosociálního člověka asociální. Taktéž můžeme říci, že na člověka působí mnoho různých faktorů, které ovlivňují jeho chování. Naše chování ovlivňuje například rodina. Mezi jedny z hlavních funkcí rodiny patří výchova, socializace a přenos kulturních vzorců. Pokud tato instituce selže, může to přivést osobu až k antisociálnímu chování. V tomto případě přichází na řadu represivní složka, která oddělí nepřizpůsobivé jedince od zbytku společnosti. Jsou to jedinci, kteří se nedokáží sžít se sociálním prostředím, ve kterém žijí. Resocializace těchto osob je nesnadným úkolem pro společnost. K resocializaci dochází ve věznicích, kde je tým odborníků, který má na starost jejich převýchovu. Snaží se o nápravu chyb z minulého výchovného procesu. Jejich práce není lehká a skrývá různá úskalí. Jedno z úskalí může být délka trestu, kdy délka trestu nedostačuje, aby mohlo dojít k řádné a plně funkční resocializaci osobnosti. Ale i v tom případě se společnost dokáže bránit, a to sociální reintegrací pachatelů trestných činů. Vyspělé společnosti vynakládají nemalé úsilí, aby odstranila bariéry sociální integrace, poruchy adaptace a procesu socializace. Sociálním problémem dnešní společnosti je, že přes veškeré úsilí, které vynakládá k nápravě delikventů, se jí nedaří zabránit opětovnému páchání trestné činnosti. Jde o to, jak vnímají odsouzení svou kauzální historii a čemu přičítají vinu, že k opětovnému páchání trestné činnosti docházelo. Je na vině rodina, prostředí, špatná resocializace nebo reintegrace či jsou zde jiné aspekty, které ovlivňují jejich recidivu?

Hlavním cílem bakalářské práce bude snaha provést typologii osobností, které se nejčastěji nacházejí ve výkonu trestu odnětí svobody a v souvislosti s tím vymezit specifické charakteristiky odsouzených. Vzhledem ke zvolenému tématu vás také obeznámím s problematikou současného vězeňského systému. Další náplní mé práce bude seznámení

s organizační strukturou Vězeňské služby a popsat některé profese, které se v této rozpočtové organizaci nacházejí. Dále bych se pokusil vysvětlit problematiku resocializace ve výkonu trestu odnětí svobody a následnou postpenitenciární péči. Tedy dle výše uvedeného se má bakalářská práce bude zabírat sociálně izolovanou skupinou s názvem „odsouzení“. Tuto skupinu sociálně izolovaných jsem si vybral, protože jsem zaměstnancem, neboli příslušníkem VSČR. U Vězeňské služby pracuji déle než třináct let, proto si myslím, že vás s danou problematikou mohu dopodrobna seznámit.

Výzkumným vzorkem pro moji práci budou odsouzení ve výkonu trestu odnětí svobody s dozorem. Zkoumaný vzorek byl vybrán ve Věznici Rapotice. Jde o specifickou skupinu odsouzených, kteří jsou zde umístění i za méně závažnou trestnou činnost a někteří z nich jsou ve výkonu trestu odnětí svobody poprvé.

Praktická část mé bakalářské práce bude navazovat v širším slova smyslu na její teoretickou část. V praktické části bych chtěl využít dotazníkové šetření. Tato metoda mi poslouží k tomu, abych dospěl k cíli, kterým je to, zda měla rodina a prostředí vliv na kauzální historii odsouzených, či se stal pouze doprovodným jevem jejich osobnosti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ CHARAKTERISTIKY ODSOUZENÝCH

1.1 Typologie odsouzených ve věznicích

V této části práce se budeme snažit přiblížit typy odsouzených, kteří se nejčastěji vyskytují ve výkonu trestu odnětí svobody. Samozřejmě, že se zde nacházejí nejrůznější etnika a nespočet odsouzených různé kultury, náboženství či národnosti. My se zde nebudeme zabírat osazenstvem věznic jako takovým, ale osobnostními charakteristikami osob ve výkonu trestu a určitými kategoriemi delikventní subkultury.

Osobnostní charakteristiky

V praxi se setkáváme se značnou řadou pokusů charakterizovat osobnost pachatele na základě odlišnosti v psychických a osobnostních zvláštностech. V podstatě se jedná o postižení dvou základních otázek:

1. Jaká je jejich motivace, struktura potřeb a hodnotový systém?
2. Lze na základě odlišností v psychických vlastnostech a odlišnostech a projevech definovat model pachatele (Fischer S., Škoda J., 2009, s. 163-164)?

V této části se odborná veřejnost v názorech shoduje, že nelze přesně postihnout kriminální chování, protože jednotný model osobnosti neexistuje.

„Na současné úrovni zkoumání se nepodařilo prokázat existenci typických psychických charakteristik, které by jedince předem určovaly k delikvenci a které by se vyskytovaly pouze v této subkultuře.“ (Čírtková, 1998, s. 68).

Každá osobnost je jedinečná, ale i přesto lze u delikventních jedinců nalézt obecné znaky, kterými lze tuto specifickou skupinu jednotlivců charakterizovat. Základním znakem je anomální chování.

„Anomálním chováním se rozumí chování, které není duševní poruchou či nemocí, ale vyznačuje se výjimečností a odchylností jak od obecně uznávané normy, tak i od normy běžné vězeňské populace.“ (Mařádek, 2003, s. 61).

Mařádek rozeznává několik typů anomálního chování:

- anomální chování připomínající duševní poruchu. Jde o chování hypochondrické, hysterické nebo výrazně depresivní,
- anomální chování při krizi z uvěznění. Jde o krizi, která může vzniknout z reakce na uvěznění – strach z budoucna, zmatenost, lítostivost a krizi, která může vzniknout z rodinné situace – rozvod, úmrtí blízkého člověka a podobně,
- anomální chování účelového a protestního charakteru. Jde převážně o sebevražedné aktivity s podtextem nátlaku a vydírání,
- šikanování, násilná jednání, trestné činy,
- jiné agrese – například rozbíjení zařízení cel,
- selhání – například nekázeň, odmítání plnění povinností, vzdor, rezignace,
- odchylky uspokojování potřeb, zejména se jedná o sexuální potřeby (Mařádek, 2003, s. 61).

„Hlavní roli zde hraje především délka strávená ve výkonu trestu odnětí svobody. Penitenciární pracovníci si z těchto důvodů dobře všímají délky času, který odsouzený strávil na svobodě od propuštění do začátku páčání další trestné činnosti.“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 117).

Za mého působení ve věznici jsem se se všemi výše uvedenými anomáliemi setkal v různých formách. Je to jakási forma úniku od problému či poukázání na svou osobu, nebo se jedná o stresovou situaci, která vznikla na základě uvěznění. Na druhé straně jsou zde i odsouzení, kteří neumí žít jinak než ve výkonu trestu odnětí svobody. Jednou jsem se zeptal odsouzeného, který strávil ve vězení více než půl svého života, co bude dělat, až ho propustí. On mi řekl, že bude zase páchat trestnou činnost, neboť se chce dostat zpátky. Dále mi řekl, že ho venku nic nečeká a tady má určité postavení a sociální zázemí. Na základě tvrzení odsouzeného se můžeme setkávat ve výkonu trestu odnětí svobody s určitou rolí jedince v této subkultuře.

Ve skupině vězňů se obvykle můžeme setkávat:

- role neformálního vůdce – jeho chování je charakteristické nadřazeností, povýšeností a ovládním okolí, často krutým způsobem. Tento jedinec je nositelem a šířitelem negativních aspektů prizonizace,
- role délesloužícího – získal určité postavení díky delšímu pobytu ve vězení a zkušenostem. Je respektován a nebývá objektem sociálně patologických jevů,
- role řadového vězně – jedinec má pevně vymezená práva a povinnosti, a to nejen řádem věznice, ale také vůdcem,
- role outsidera – jde o slabého jedince, který je podrobován a bývá obětí různých nekalostí (Netík, Netíková, Hájek, 1997, s. 28).

Z výše uvedených důvodů si vězeňský systém vybudoval postupy a návody potřebné k zařazení vězňů do určitých skupin. A to na základě toho, že dochází k vzájemnému napadení mezi dvěma nebo více vězni. Jedná se především o jednorázové fyzické útoky nebo rvačku.

Příčinou takového jednání může být:

- momentální rozepře, hádka;
- vyvrcholení déle trvajících neshod;
- dluhy „z venku“ nebo i z vězení;
- vězni se podezírají navzájem, že ten druhý ho udal policii nebo „bonzoval“ zaměstnancům věznice;
- bývalí společníci mají za to, že jeden nebo druhý mu svojí výpovědí ublížil;
- žárlivost (žil s jeho družkou nebo s ní chodil);
- žárlivost v rámci homosexuálních vztahů ve vězení;
- boj o pozici;
- šikana (Černíková, 2008, s. 128).

Zajímavostí je, že v dnešních podmínkách se odsouzení na základě podávání informací zaměstnancům Vězeňské služby nenazývají „bonzák“, ale užívají termín „konfident“.

Vězeňský systém pružně reagoval na možnost vzájemného napadení a vytvořil typy osobností, které mohou být napadány ze strany odsouzených a typy osobností, které mohou být možnými pachateli násilí.

- **Vězněná osoba s výrazně sníženou tělesnou hmotností** - lékař ve věznici při preventivní vstupní lékařské prohlídce vězněných osob nebo v průběhu výkonu trestu odnětí svobody určí vězněnou osobu s výrazně sníženou tělesnou hmotností,
- **vězněná osoba se zjevně nízkou mentální úrovní** - psycholog věznice z vlastního podnětu nebo z podnětu lékaře věznice v průběhu výkonu trestu odnětí svobody určí vězněnou osobu se zjevnou nízkou mentální úrovní,
- **vězněná osoba jako možný objekt násilí** - vězněnou osobu, která může být nežádoucím objektem zájmu ostatních vězněných osob (vězněná osoba, u které je patrné, že je lehce zranitelná a hrozí jí z tohoto důvodu riziko fyzického napadení nebo sexuálního zneužití, např. vězněná osoba, která je odsouzena pro násilný trestný čin proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo pro trestný čin proti rodině a dětem), navrhuje k zařazení do seznamu podle dostupných poznatků a informací zaměstnanci věznice, zejména zaměstnanci oddělení výkonu trestu,
- **vězněná osoba jako možný pachatel násilí** - vězněnou osobu, která má sklony k agresivnímu jednání nebo páčání násilí, mohou k zařazení do seznamu jako možného pachatele násilí navrhnout zaměstnanci věznice, zejména zaměstnanci oddělení výkonu trestu. V souvislosti s návrhem o zařazení do seznamu jako možný pachatel násilí se zohledňuje aktuální chování vězněné osoby a informace z jejího osobního spisu (např. míra schopnosti sebeovládání, fyzické předpoklady, závažnost spáchané trestné činnosti, způsob jejího provedení a způsobených následků),
- **vězněná osoba jako další vytypovaná osoba** - jako další vytypovaná osoba se do seznamu zařadí odsouzený, proti kterému je vedeno medializované trestní stíhání pro zvlášť závažnou trestnou činnost nebo trestnou činnost spáchanou na dítěti, dále obvinění, kteří jsou známí z veřejného nebo politického života. Jako další vytypovanou osobu lze ve zvlášť odůvodněných případech a na základě individuálního posouzení do seznamu zařadit i aktuálně medializovaného odsouzeného, který byl odsouzen za zvlášť závažnou trestnou činnost nebo trestnou činnost spáchanou na dítěti, nebo který je známý z veřejného nebo politického života,

- **další vytypovaná osoba charakteristická výkonem profese** - jako další vytypovaná osoba charakteristická výkonem profese se do seznamu zařadí odsouzený, který v době pěti let před dodáním nebo nástupem do výkonu trestu odnětí svobody anebo v souvislosti s nařízeným trestem byl příslušníkem ve služebním poměru nebo zaměstnancem v pracovním poměru k bezpečnostnímu sboru České republiky, vojákem armády České republiky, příslušníkem vojenského zpravodajství České republiky nebo strážníkem obecní policie (České Vězeňství, 3/1997, s. 17-20).

Další typologie, která je pro zaměstnance věznice přínosem, se nazývá typologie delikventní subkultury.

Typologie delikventní subkultury pomáhá psychologům, etopedům a dalším specialistům a terapeutům v poznání osobnosti konkrétního jedince a následném stanovení specifických přístupů a metod jeho ovlivňování. V diferenciaci přístupů spočívá jeden z hlavních přínosů pro jejich práci (Fischer, Škoda, 2009, s. 166).

Nejlépe využitelná typologie je typologie, která vznikla zobecněním řady z nich. Tuto diferenciaci, ke které lze zhruba kriminální subkulturu přiřadit, je:

1. socializovaný typ,
2. neurotický typ,
3. nesocializovaný typ (typ defektně socializovaný),
4. mentálně incuficientní typ,
5. deviantně socializovaný typ,
6. typ s masivní psychickou poruchou – psychotický (Netík, Netíková, Hájek, 1997, s. 8).

Socializovaný typ

„V penitenciární praxi lze tento typ spolehlivě rozeznat, veškeré myšlenkové a emoční projevy jsou normální. Jedinci mají vybudované zázemí, pracovní dovednosti a návyky, jsou schopni návratu do společnosti bez větších problémů. Tyto osoby spáchají trestný čin

jen mimořádně a většinou se jedná o vybočení z dosavadní životní cesty.“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 167).

Neurotický typ

Jeho osobnost je nápadná tím, že se u ní vyskytují větší či menší neurotické poruchy. Kriminální jednání je důsledkem nevyřešených emocionálních konfliktů, nejčastěji v rodině. Jeho jednání je zpravidla protestem proti rodině, nesměruje ani tak proti společnosti jako spíše proti vlastní rodině. Kriminální jednání u neurotického typu si můžeme rozdělit na dvě základní skupiny:

- a. delikvence z pocitu viny – jde o situaci, kdy antisociální chování různého stupně je navozeno nevědomými pocity viny. Po spáchání trestného činu se pachatel uleví, zejména když byl přistižen a může být potrestán,
- b. delikvence z frustrované potřeby uznání – jde o stav, při kterém se osoba cítí naprosto izolovaná a přehlížená okolím, může provést závažný trestný čin jen proto, aby si jí okolí konečně všimlo (Čírtková, 1998, s. 69-70).

Nesocializovaný typ (typ defektně socializovaný)

„Jedná se o typ, který lze z hlediska psychopatologie označit jako typ s poruchou osobnosti. Vzhledem k oploštěné emocionalitě, rigiditě až hostilitě, jsou jakékoliv pokusy o kladnou stimulaci, apelaci na morální hodnoty a pocity viny naprosto neúčinné. Tito jedinci se často dopouští mimořádných událostí v podmínkách VTOS se snahou o vydírání a manipulaci okolí. Jednání s psychopaty z hlediska působení na neopakování delikventního jednání je prakticky bezvýznamné.“ (Fischer, Škoda, 2008, s. 166-167).

Mentálně incuficientní typ

Do této kategorie se řadí jedinci, kteří mají nižší úroveň rozumových schopností. Jejich trestná činnost odpovídá jejich rozumovým schopnostem. Také sociální dovednosti odpovídají rozumovým schopnostem, nízkému podprůměru či hraničnímu pásmu mentální retardace. Z hlediska charakteru činů se spíše jedná o násilné trestné činy, někdy o činy motivované sexuálně (Netík, Netíková, Hájek, 1997, s. 9).

Deviantně socializovaný typ

Tento typ osobnosti si sociální normy skupiny, kterou reprezentuje, osvojil dobře, ale tyto normy jsou v rozporu s normami společnosti. Chování těchto jedinců se reguluje normami, které jsou deviantními regulativy (Giddens, 1999, s. 193).

Typ s masivní psychickou poruchou – psychotický

„Psychotickým typem se míní pachatel, který v době spáchání trestného činu trpí duševním onemocněním, tj. psychózou. Dále se jedná často o jedince s různými typy psychóz, které vznikly v důsledku závislostního chování. K jejich rozvoji může dojít také až v důsledku uvěznění. Ovlivnění těchto osob a práce s těmito jedinci z hlediska etopedie je prakticky nemožné.“ (Čírtková, 2004, s. 73-74).

Nyní jsme si uvedli osazenstvo, které se může ve výkonu trestu odnětí svobody také nacházet. Dle výčtu různých poruch a deviací si můžeme čestně říci, že práce ve vězeňství je psychicky velmi náročná. Možná i proto máme nárok na ozdravné pobyty a nárok na více dovolené než jiné profese. Ale přes veškerá úskalí, která tato práce přináší, bych ji za jinou nevyměnil, protože práce s lidmi mě naplňuje a mám pocit, že dělám také něco pro společnost.

1.2 Rodinné prostředí odsouzených

V této části se zaměříme na rodinu jako zdroj vzniku a rozvoje sociálně patologických jevů. Rodina hraje významnou roli v životě člověka. Zkušenosti z dětství se prolínají až do naší dospělosti. Na základě rodinné výchovy přebíráme postoje, chování a vzorce jednání, které pak uplatňujeme při výchově našich dětí. Vznik různých specifických poruch je zaznamenán již v raném dětství a spojován se špatnou výchovou v rodinném prostředí. Výchova v rodině nás poznamená na zbytek života, a to kladně či negativně.

„V některých případech se rodina a její prostředí může stát sama zdrojem vzniku a rozvoje různých psychických problémů a následných sociálně patologických jevů. Může dojít k vážnému narušení psychosociálního vývoje a fungování všech jejích členů, zejména dětí. Jedná se o případ, kdy rodina neplní některé ze svých funkcí, dále o případy,

kdy rodiče nejsou či nechtějí z různých důvodů o své dítě pečovat“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 152).

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte je možno definovat jako poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte. Toto poškození má závažné důsledky pro rozvoj jedince i v jeho dospělosti. Týraný jedinec se může stát tyranem (Fischer, Škoda, 2008, s. 194).

Funkce rodiny

Rodině jakožto malé sociální skupině připadá nezastupitelná úloha v socializačním procesu. Rodina je pak charakterizována jako systém z hlediska jejích funkcí:

- **biologicko – reprodukční** funkce zajišťuje plození potomstva a uspokojování sexuálních potřeb,
- **ekonomická funkce** – vymezuje ji jako prostor uplatňování různých strategií jejích členů, a to v rámci společného hospodaření,
- **socializační a kulturační** – zajišťuje výchovu dětí, předávání kulturních hodnot, vzdělávání, formování životních stylů,
- **emociální** – uspokojování citových potřeb, vědomí jistoty, uznání a vzájemné podpory (Mühlpachr, Vavřík, 2010, s. 115–116).

Rodinu si můžeme rozdělit na orientační, do níž se dítě rodí, a na rodinu prokreační, kterou jedinec sám založí. Existuje i rodina disfunkční, která si neplní některé ze svých základních funkcí.

Orientační rodina

Poskytuje základní sociální zkušenost a interpretuje dítě svým chováním. Dítě se v rodině naučí posuzovat, zda je svět spíše dobrý, nebo zlý, má šanci zde získat pocit základní důvěry. Rodina je zjednodušený model světa, ve kterém dítě získává první zkušenosti a ověřuje si reakce světa na své chování. Rodina dítěti poskytuje podněty různé kvality a kvantity, dítě učí, a tak podporuje jeho rozvoj zejména v oblasti poznávacích procesů a stimuluje jeho socializaci. Velmi důležitou složkou dětské zkušenosti je sebepojetí, které dítěti zprostředkuje rodina. Poskytuje dítěti také jistotu a bezpečí. Emoční akceptace

je podstatná pro rozvoj identity dítěte, zejména sebeúcty. Rodina má ve vztahu k dítěti určitá očekávání, aspirace. Rodina může dítě povzbudit nebo ho podceňovat - na základě těchto skutečností se vytváří u dítěte sebedůvěra (Vágnerová, 1999, s. 317–318).

K nejvýznamnějším aspektům souvisejícím s vyšší pravděpodobností budoucího negativního vývoje jedince patří z hlediska orientační rodiny:

- anomální osobnosti rodičů, kdy se rodiče sami dopouštějí asociálního a antisociálního chování,
- afunkce, dysfunkce rodiny, která je spojená zejména s problémem psychické deprivace,
- otázka úplnosti rodiny, náhradních rodičů, náhradní výchovy až výchovy ústavní,
- problematika syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (Fischer, Škoda, 2008, s. 194).

Prokreační rodina

Zkušenosti získané v původní, orientační rodině se přenášejí i do rodiny, kterou člověk vytváří jako dospělý. V dospělosti máme tendenci opakovat totéž, co dělali naši rodiče, a děláme podobné chyby. V jiném případě se snažíme o pravý opak zážitků z orientační rodiny, ale i v tomto případě je základem naše zkušenost získaná z dětství. Rodina přispívá i v dospělosti k uspokojování mnoha psychických potřeb:

- člověk získává nové podněty a zkušenosti jako partner i jako rodič,
- manželský vztah je zdrojem citové jistoty a bezpečí,
- v dospělém věku jsou důležitou součástí seberealizace člověka i role, které lze získat v rodině (Vágnerová, 1999, s. 318–319).

Dysfunkční a afunkční rodina

V případě, že si rodina neplní biologickou, ekonomickou, sociální a psychologickou funkci, může se stát pro člověka, který žije v takovéto rodině, zdrojem negativního vývoje a vzniku sociálně patologických jevů.

Na základě těchto aspektů si rodinu můžeme rozdělit na čtyři typy:

- funkční rodina – zajišťuje dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch,

- problémová rodina – vyskytují se v ní závažné poruchy některých nebo všech funkcí, ale neohrožují vážněji rodinný systém a vývoj dítěte,
- dysfunkční rodina - vyskytují se v ní závažné poruchy některých nebo všech funkcí. Ty již ohrožují bezprostředně nebo poškozují rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte,
- afunkční rodina – poruchy jsou tak závažné, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti škodí, nebo je ohrožuje v samotné existenci (Fischer, Škoda, 2009, s. 143).

Rodina jako první socializační činitel bezprostředně formuje osobnost dítěte z hlediska jeho vztahu k ostatním lidem a pravděpodobně předurčuje prosociální nebo naopak antisociální postoje a činy. Analýza konkrétních případů protizákonné činnosti ukazuje, že v rodinách pachatelů působí destruktivně tyto skutečnosti:

- ❖ **deficitní rodinná struktura** – nepřítomnost jednoho z rodičů,
- ❖ **funkcionální poruchy rodiny** – nejsou splněny základní funkce rodiny,
- ❖ **narušená dyáda matka – dítě** – odloučení dítěte od matky negativně ovlivňuje primární socializaci,
- ❖ **nepříznivé emociální klima** – někdy dochází až k odmítnutí dítěte, takže ve škále citů potom převládá zklamání, nedůvěra, odpor,
- ❖ **záporné rodičovské vzory** – především vulgarita matky a otce,
- ❖ **porušení souměrnosti mezi laskavostí a náročností ve vztahu** – jedná se o neúměrné trestání a výchovný liberalismus,
- ❖ **nízké kulturní a někdy i ekonomické standardy rodiny** – mají bezprostřední vliv na morální kvality dítěte, na jeho projevy a vztah k okolí,
- ❖ **neschopnost rodičů dosáhnout jednoty citové a racionální** – jedná se o hlubší vnitřní uspokojení, radost a pocit štěstí (Mühlpachr, Vavřík, 2010, s. 115–116).

Na základě výše uvedených skutečností můžeme říci, že rodina je základ společnosti. Pokud rodina nefunguje jak má, může to vést až ke specifickým poruchám osobnosti. Je prokázáno, že některé poruchy osobnosti lze spojovat s neúspěšnou rodinnou výchovou. Nyní si uvedeme některé specifické poruchy osobnosti, které vznikají na základě špatné či neúspěšné rodinné výchovy.

- **Schizoidní porucha osobnosti** - člověk se vyhýbá lidem, je málomluvný, plachý, odtažitý ve vztazích, vyhledává samotu, navenek nízká intenzita emocí, lhostejnost ke kritice i chvále, ignoruje normy a zásady, stahuje se do sebe, neschopnost mít důvěrné přátele. Příčinu nalezneme v raném dětství, kdy matka například nenáviděla svoji graviditu a tuto zlobu až nenávist přenesla i na kojence, když na jeho potřeby bezpečí, jistoty a lásky reagovala zlostí až agresí,
- **závislá porucha osobnosti** – ochota hraničící se sebeobětováním, oddaností, závislostí, snaha zalíbit se všem, podlézá, lichotí, chce vyhovět, má strach z odmítnutí, vzdává se svých potřeb na úkor přání druhého člověka. Takovému člověku se chce zalíbit, zavděčit. Nesnáší samotu, bojí se opuštěnosti, nemá svůj názor, má obavy, že se o sebe nebude umět postarat, není téměř schopen žít bez nějaké autority, na kterou absolutně spoléhá. Příčinu nalezneme v orálním stádiu, kdy matka mohla být technicky dokonalá, ale nenaplnovala základní vývojovou potřebu dítěte, potřebu lásky, pocitu bezpečí a jistoty,
- **paranoidní porucha osobnosti** - člověk je ostražitý, nedůvěřivý, podezřívavý, žárlivý, závistivý, svárlivý, vznětlivý, chápe chování druhých jako nepřátelské. Rychle odsuzuje druhé, je hyperkritický, ale nesnáší kritiku od druhých, nedokáže odpustit. Nenávidí a odmítá odpovědnost za vlastní chování. Příčinu můžeme hledat ve výchovném stylu, jehož součástí bylo pokořování dítěte ze strany blízkých lidí, zejména stejného pohlaví, nadměrné trestání, emočně zraňující tresty,
- **emočně nestabilní porucha osobnosti** – jedná se o člověka s emoční labilitou, tendencí jednat nezdrženlivě a impulzivně bez uvážení důsledků, projevuje se výbuchy vzteku až násilným jednáním. Můžeme tuto poruchu osobnosti rozdělit:
 - impulzivní typ** – má problém vytrvat u činnosti, která pro jeho osobu nepřináší zisk,
 - hraniční porucha osobnosti** – je zapálený pro věc, ale zapálenost brzy pomíjí. Jedná se o člověka, který v raném dětství získal negativní zkušenost s citově chladným a odmítavým rodinným prostředím,
- **úzkostná porucha osobnosti tzv. vyhýbavá** - opatrný v nových situacích, které v něm vyvolávají úzkost, má pocity méněcennosti, neprůbojný, nesmělý, nemá odvahu riskovat, bojí se selhání a kritiky. Příčiny najdeme v dětství, protože rodiče byli neuroticky starostliví, chránili ho, bránili ho před nástrahami

vnějšího světa, nebo došlo k odmítání ze strany rodičů i jiných dospělých, ponižování, nadměrně kritizování,

- **disociální porucha osobnosti tzv. antisociální** - člověk svým charismatickým chováním maskuje manipulativní tendence, rád riskuje, zkouší limity ve vztazích, není „týmovým hráčem“, neřídí se pravidly soužití, je nespolehlivý a nevypočitatelný. Je schopný „hereckým výkonem“ oklamat i odborníka, chybí mu empatie a soucit. Příčiny najdeme v dětství, kdy mohlo docházet k týrání dítěte a krutým trestům ze strany rodičů,
- **pasivně agresivní porucha osobnosti** – člověk je tvrdohlavý, zdánlivě nezávislý a navenek spolupracuje, ale uvnitř je ignorující. Má strach o svoji svobodu, uvnitř zlostný a agresivní, ale nedá to najevo a není schopen týmové spolupráce. Příčina chování může být nastartována kolem 3. roku věku dítěte,
- **obsedantně kompulzivní porucha osobnosti tzv. anankastická** - jde o člověka, kterému se vtírají neodbytné myšlenky, o kterých ví, že jsou nesmyslné, ale uznává je za své a neumí se jich zbavit, důsledkem je emoční labilita, psychické napětí, tíseň. Základy jsou položeny v dětství, v rodinné výchově převažoval autoritativní, rigidní výchovný styl, postavený na nadměrné kontrole, kritičnosti a znevažování dětského jednání. Takovéto jednání u dítěte vede k zážitkům ohrožení, nejistotě, psychickému napětí, jehož intenzitu se dítě snažilo odstranit svědomitostí a perfektním výkonem, také dochází k problematickému vztahu k autoritám a v dospělosti člověk usiluje o dokonalost (srov. Vašina, 2013, s. 72-80, Heretik, 1999, s. 157–166).

Existují samozřejmě i další specifické poruchy osobnosti, ale nedokázalo se potvrdit, že mají spojitost se špatnou výchovou v dětství. Já si ale myslím, že mají bezesporu spojitost přinejmenším se špatným rodinným zázemím. Uvedeme si zde i zbytek specifických poruch osobnosti, kterými jsou:

- **Narcistická porucha osobnosti** - člověk má problémy se sebehodnocením, které nemá reálný potenciál. Nadměrnou pozornost věnuje sebekoncepci, vyvyšuje se nad ostatní, přátelí se jen s „významnými“ lidmi, se kterými však soutěží,
- **histriónská porucha osobnosti** - osoba akcentuje projevy emotivity, hřejivé projevy chování vůči lidem, nadměrnou touhu být středem pozornosti. Lépe se životem vyrovnávají lidé, kteří měli oidipální problém, kdy se dcera nechce

identifikovat s matkou. Hůře se životem se vyrovnávají lidé, kteří snadněji kolabují a mají preoidipální problém se závislou orální vazbou,

- **rapsodická porucha osobnosti** – se projevuje kladným životním postojem a jejím expresivním chováním navenek. V negativních zážitcích nalézají pouze pozitiva, nevidí a neuvědomuje si negativní stránky prožívání svého života a ani života druhých lidí. Není schopna nalézt zdroj problému,
- **schizotypní porucha osobnosti** – osoba se projevuje ceremoniálním chováním a o sobě uvádí, že je jasnozřivá, věří na přenos myšlenek. Jedná intuitivně, je činorodá až neklidná (srov. Vašina, 2013, s. 72-80, Vágnerová, 1999, s. 256-264).

Dle výše uvedených specifikací se jedná o osobu, kde jde mnohdy o vzájemný průnik genetických, vrozených faktorů s určitým výchovným stylem i působícími faktory prostředí, ale také o narušení vůle a potíže se sebevýchovou a sebeovládáním. Nelze je léčit, pouze je možné terapeutickou cestou přivést člověka k porozumění sobě samému a pomoci mu mít problémy pod kontrolou a kompenzovat je. V této části opět uvádím, že příslušník se může potkat s různými typy osobností a je pro něj nelehké vypořádat se s osobností v takovémto stavu. A znova opakují, že služba je v tomto případě velmi nelehká a velice náročná.

2 VĚZEŇSKÝ SYSTÉM

2.1 Výkon vazby

Vazba není a nemůže být trestem. Je to úkon, který zajišťuje obviněné osoby. Hlavní funkcí výkonu vazby je, aby obviněný byl k dispozici orgánům činným v trestním řízení (Hála, 2006, s. 45).

„Dokud není pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu vyslovena vina, nelze na toho, kdo byl vzat do vazby (dále jen "obviněný"), hledět, jako by byl vinen. Během výkonu vazby smí být obviněný podroben jen těm omezením, která jsou nutná ke splnění účelu vazby z hlediska jejího důvodu a k zachování stanoveného vnitřního pořádku a bezpečnosti. Ve výkonu vazby nesmí být ponižována lidská důstojnost obviněného a nesmí být podrobován fyzickému ani psychickému nátlaku.“ (Zákon č. 293/1993 Sb).

Obviněný se umístí do vazby jen tehdy, pokud jsou splněny vazební podmínky.

1. **Útěková vazba** – obviněný se umístí do této vazby, pokud z jeho strany hrozí, že uprchne, bude se skrývat, hrozí mu vysoký trest, nemá stálé bydliště a nelze zjistit jeho totožnost.
2. **Koluzní vazba** – do této vazby se umístí obviněný, protože lze předpokládat, že bude mařit vyšetřování, ovlivňovat svědky a spoluobviněné.
3. **Předstižná vazba** – u obviněného lze předpokládat, že bude pokračovat ve své trestné činnosti, a to zejména v tom, že dokoná trestný čin, bude opakovat trestnou činnost a pokusí se vykonat trestný čin, který měl připravený.

Obviněný může být umístěn do vazby, pokud vše nasvědčuje tomu, že skutek, pro který je stíhán, byl spáchán, má znaky trestného činu a jsou zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný a nelze účelu vazby dosáhnout jiným opatřením s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu.

Vyhošťovací vazba – „Hrozí-li obava, že odsouzený se bude skrývat nebo jinak mařit výkon trestu vyhoštění, může předseda senátu rozhodnout o vzetí odsouzeného do vyhošťovací vazby. Byl-li odsouzený vzat do vyhošťovací vazby nebo vykonává-li trest

odnětí svobody, zajistí jeho vycestování z území České republiky Policie České republiky, která po dohodě s předsedou senátu odsouzeného ve věznici převezme.“ (Zákon č. 141/1961 Sb).

V charakteru zacházení s obviněnými výrazně převládá služba ostrahy. Vazba se vykonává v klasickém celkovém režimu nebo ve zmírněném režimu. Obvinění, kteří jsou zařazeni do zmírněného režimu, se mohou v určeném čase volně pohybovat a setkávat s ostatními obviněnými, umístěných v tomto oddělení. Výkon vazby se zmírněným režimem pomáhá snižovat psychickou zátěž obviněných (Mühlpachr, 2010, s. 130-131).

„K omezení negativních účinků izolace obviněného od společnosti jeho vzetím do vazby a v souladu s účelem vazby věznice vytváří vhodné podmínky pro **preventivně výchovné, vzdělávací, zájmové a sportovní programy**. K tomu přijímá vhodná opatření zejména v oblasti personální, materiálně technické a organizační, spolupracuje s příslušnými státními orgány a institucemi, církvemi a náboženskými společnostmi a zájmovými sdruženími občanů. Věznice nabídne obviněnému účast v nejméně jednom preventivně výchovném, vzdělávacím, zájmovém a sportovním programu“. (Vyhláška č. 109/1994 Sb).

1. Preventivně výchovné programy

Preventivně výchovnými programy se rozumí zejména individuální nebo skupinové pedagogické, osvětové, psychologické, zdravotní nebo právní aktivity a činnosti vedené kompetentními zaměstnanci věznice nebo externími pracovníky.

2. Vzdělávací programy

Vzdělávacími programy se rozumí aktivity vedené zaměstnanci věznice nebo externími spolupracovníky nebo jimi kontrolované. Jde především o kurzy základů českého jazyka, matematiky, dějepisu, výchova k občanství, výchova ke zdraví, výuka cizích jazyků, u mladistvých obviněných s dosud neukončenou povinnou školní docházkou její zajištění, a to ve spolupráci s příslušnou školou.

3. Zájmové programy

Zájmovými programy se rozumí nejrůznější formy individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, které rozvíjejí žádoucí schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti obviněných.

4. Sportovní programy

Sportovní programy mohou být tvořeny kondičním cvičením, sportovními hrami nebo dalšími pohybovými aktivitami, které se mohou podle podmínek věznice uskutečňovat ve vnitřních nebo vnějších k tomu účelu zřízených prostorech, např. na hřišti, v tělocvičně, a dále ve vyhrazených prostorech pro realizaci vycházek obviněných a místnostech pro kondiční cvičení.

Podmínky ve výkonu vazby představují ještě závažnější zátěžovou situaci, než je samotné obvinění. Stresová situace zapříčiňuje strádání v oblasti uspokojování tělesných i psychických potřeb. **Potřeba stimulace** je mnohem méně uspokojována, prostředí je stereotypní a je zde omezená možnost sociálních kontaktů. **Potřeba citové jistoty a bezpečí** je uspokojována nanejvýš symbolicky, spoléháním se na zázemí, které zůstalo za branami vazební věznice. **Potřeba seberealizace** nemůže být za těchto podmínek přijatelně uspokojována. Člověk, který se dostal do podobné situace poprvé, může mít pocit, že ztrácí svou identitu a svojí profesní roli i postavení (Vágnerová, 1999, s. 420-421).

2.2 Výkon trestu

Výkon trestu odnětí svobody je odsouzenému ukládán za účelem zabránění dalšího páchaní trestné činnosti, zajištění jeho nápravy a ochrany společnosti. Ochrana společnosti se vztahuje jednak k době, po kterou odsouzený trest odnětí svobody vykonává, avšak rovněž k životu pachatele po propuštění. Vyspělé vězeňské a probační systémy se cítí s rostoucí měrou spoluodpovědné za to, zda bude propuštěný pachatel recidivovat. Kladou si za cíl riziko další recidivy snižovat a spolu s tím propuštěnému pachateli zprostředkovat reintegraci do společnosti.

„Účelem výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „trest“) je prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchaní trestné činnosti.“ (Zákon č. 169/1999 Sb).

S trestem souvisí jeho účinnost, která by měla být jeho základní vlastností. Můžeme říci, že se jedná o poměr minimální intenzity sankce k maximálnímu naplnění její funkce. Trest

zůstává trestem jen tehdy, obsahuje-li sankci působící pachateli újmu, ať už jakéhokoliv charakteru. Trest v každém případě způsobí pachateli újmu, která má odvracet pachatele i ostatní členy společnosti od páchání trestných činů (Mühlpachr, 2010, s. 127).

„Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti. S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem“ (Zákon č. 169/1999 Sb).

Nástup odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody

Do výkonu trestu odnětí svobody nastupují odsouzení jen na základě nařízení soudu, které je vyhotoveno písemně. Odsouzený nastupuje do trestu sám nebo je eskortován Policií České republiky.

Odsouzený má tři možnosti, jak nastoupit do výkonu trestu odnětí svobody:

1. nastoupí výkon trestu sám,
2. byl ve výkonu vazby a soud ho pravomocně odsoudil, dopraví ho eskorta do věznice,
3. dopraví ho Policie ČR, protože nenastoupil a byl chycen.

Na základě rozhodnutí soudu se odsouzený zařazuje do určitého typu věznice. Dle Zákona o výkonu trestu odnětí svobody se musí dodržovat určité postupy při umístování na jednotlivé cely a ložnice.

Odděleně se umístují: odsouzení s infekčním onemocněním nebo u nichž je podezření na infekční onemocnění a dále zpravidla odsouzení:

- muži od žen,
- mladiství od dospělých,
- recidivisté od prvotrestaných,
- nedbalostní trestné činy od úmyslných,
- pracovní nezařaditelní,

- s poruchami duševními a poruchami chování,
- doživotně odsouzení,
- s uloženým ochranným léčením,
- velmi nebezpeční podle § 72a (Zákon č. 169/1999 Sb).

Velmi nebezpečným odsouzeným je odsouzený,

- a) který byl odsouzen k výjimečnému trestu,
- b) proti kterému je vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin spáchaný během výkonu vazby nebo výkonu trestu,
- c) který se v posledních pěti letech pokusil uprchnout nebo uprchl z výkonu vazby nebo výkonu trestu,
- d) u kterého lze důvodně předpokládat, že ohrozí bezpečnost jiných osob.

Velmi nebezpečný odsouzený se zpravidla umísťuje na oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením. O umístění na dané oddělení rozhoduje ředitel věznice. Odsouzený podle odstavce 1 písm. a) až c) se umístí na oddělení, a to nejdéle na 90 dnů. Odsouzený podle odstavce 1 písm. d) se zde umístí na dobu nejdéle 180 dnů. Odsouzený, který byl umístěn na oddělení, si může podat stížnost proti tomuto rozhodnutí nebo může podat žádost řediteli o vyřazení z oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením (Zákon č. 169/1999 Sb).

V České Republice se nacházejí čtyři základní typy věznic:

A - s dohledem

B - s dozorem

C - s ostrahou

D - se zvýšenou ostrahou

„Vedle základních typů věznic uvedených v odstavci 1 se zřizují zvláštní **věznice pro mladistvé**“ (Zákon č. 169/1999 Sb).

Do jednotlivých typů věznic jsou odsouzení zařazováni na základě rozhodnutí soudu. Odsouzení si odpykávají svůj trest odnětí svobody ve věznicích nebo v samostatných odděleních ve vazebních věznicích. V rámci jedné věznice může být vedle sebe více typů, ale nesmí tím být mařen účel výkonu trestu. Soud určí typ věznice na základě závažnosti jejich trestné činnosti a následně ho svým rozhodnutím do daného typu umístí. Činnost

odsouzeného je ve věznici organizována a řídí se časovým rozvrhem dne, rozvrhem aktivit programu zacházení, nařízeními a pokyny zaměstnanců věznice. Hromadně organizované akce, včetně přípravy a provádění všech nástupů, jsou vyhlašovány pověřeným zaměstnancem věznice. Nebudeme si zde popisovat jednotlivé typy věznic, protože dle mého názoru je široká veřejnost obeznámena s problematikou umísťování do těchto typů. Raději se zde obeznámíme s umísťováním odsouzených ve věznicích pro mladistvé.

Věznice pro mladistvé

V tomto typu výkonu trestu odnětí svobody se klade větší důraz na omezení negativních účinků izolace od společnosti. Uplatňuje se individuální způsob zacházení. Z toho důvodu se obsah programu zacházení stanovuje tak, aby zabezpečil jeho pracovní kvalifikace a soběstačný život v souladu se zákonem. Účast na stanovené formě vzdělávání a dalších určených aktivitách programu zacházení je pro odsouzeného povinná, a to v případě, že je odsouzený vůči programu zacházení zdravotně způsobilý. V případě studia se odsouzený nezařazuje do práce a výuka probíhá formou denního studia. Odsouzení se zařazují do čtyř základních skupin:

- ❖ **základní skupina** – základní charakteristika osobnosti v normálu, poruchy chování vyplývají z nevhodného sociálního prostředí, emocionální a sociální nevyzrálosti a špatné zacházení,
- ❖ **základní skupina B** – odsouzení s naznačeným disharmonickým vývojem osobnosti,
- ❖ **základní skupina C** – odsouzení s poruchou chování, se speciálním výkonem trestního opatření a s poruchami chování způsobených užíváním návykových látek,
- ❖ **základní skupina D** – odsouzení s mentální retardací (Mühlpachr, 2010, s. 132-133).

Dále bych rád poukázal, že se ve věznici pro mladistvé opravdu uplatňuje individuální přístup. Můžeme si jej ukázat například v rozdílnosti při ukládání kázeňských trestů a kázeňských odměn u odsouzených a odsouzených mladistvých:

Kázeňské tresty:

- snížení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu **3** kalendářních měsíců, u odsouzených ve věznici pro mladistvé jsou to pouze **2** měsíce,
- pokuta až do výše **5 000 Kč** u odsouzených ve věznici pro mladistvé tento kázeňský trest **není**,

- umístění do uzavřeného oddělení až na **28** dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení, u mladistvých až na **14** dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení s mladistvými,
- celodenní umístění do uzavřeného oddělení až na **20** dnů, u mladistvých až na **10** dnů,
- umístění do samovazby až na **20** dnů, mladiství maximálně na **10** dnů,

kázeňské odměny:

- mimořádné zvýšení doby trvání návštěv během jednoho kalendářního měsíce až na **5** hodin, mladistvým může být návštěva prodloužena během jednoho kalendářního měsíce až na **8** hodin,
- kázeňská odměna se uplatňuje **pouze u mladistvých** - mimořádné povolení balíčku (Zákon č. 169/1999 Sb).

Nástupní oddělení

Poté, co odsouzený nastoupí do výkonu trestu odnětí svobody, je poslán dispečerem GŘ VSČR do věznice, která je nejbližší jeho domovu a odpovídá typu, kterou určil soud svým rozhodnutím. Po příchodu do věznice předstoupí odsouzený před přijímací komisi, která ho umístí do nástupního oddělení. Po splnění všech přijímacích úkonů, zpravidla do dvou týdnů od příjmu do věznice, zasedá vyřazovací komise. Na komisi je projednán a schválen program zacházení, odsouzený je zařazen do prostupné skupiny vnitřní diferenciací, je zařazen na určité oddělení a svěřen do péče příslušnému vychovateli.

Průběh trestu

Odsouzený po vyřazení z nástupního oddělení prochází během výkonu trestu intenzivní převýchovou. Působí na něj mnoho různých činitelů, které na jeho osobu mají pozitivní či negativní vliv. Tým odborníků pracuje na jeho resocializačním procesu a bezproblémovému návratu do společnosti. Při převýchově mu může být nápomocná i tzv. bezdrogová zóna, která se zřizuje ve věznicích. Ve věznici je také poradna drogové prevence. Do péče poradny drogové prevence může být odsouzený zařazen na základě vlastní žádosti o poskytnutí protidrogové služby nebo na doporučení odborného zaměstnance. Od 1.1.2014 došlo ke změnám v Zákonu o výkonu trestu odnětí svobody.

Nejdůležitější změny, které se týkají odsouzených, a ti o nich živě diskutují, bych zde rád uvedl.

„Odsouzenému, který není zařazen do práce, neodmítl bez závažného důvodu práci a neměl v období jednoho kalendářního měsíce jiný příjem nebo jiné finanční prostředky ve výši alespoň 100 Kč, **poskytuje věznice jedenkrát za měsíc balíček, který obsahuje základní věci osobní potřeby.**“ (Zákon č. 169/1999 Sb).

V předešlé úpravě dostával odsouzený sociální kapesné jednou za měsíc, a to ve výši 100 Kč. Kapesné bylo určeno na věci osobní potřeby. Poskytovanými základními věcmi osobní potřeby se rozumí zubní pasta, kartáček na zuby, hřeben na vlasy, holicí strojek se skrytými břity (poskytují se dle pohlaví), holicí štětka (poskytují se dle pohlaví), mýdlo na holení (poskytují se dle pohlaví), jednorázový šampón, hygienické vložky pro ženy, korespondenční potřeby a propisovací tužka (poskytují se po posouzení důvodnosti; korespondence je s ohledem na nárok odesílána na náklady věznice).

„Odsouzený má právo **jedenkrát za šest měsíců přijmout balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby do hmotnosti 5 kg.** Právo na přijetí balíčku vzniká a lhůta podle věty první počíná dnem nástupu do výkonu trestu nebo dnem převedení z výkonu vazby.“ (Zákon č. 169/1999 Sb).

Dříve se jednalo o balík, který se zpravidla dostával na narozeniny a vánoce. Odsouzený na něj měl nárok dvakrát do roka. Dnes tedy jednou za 6 měsíců a v 5 kilech je započítána i hygiena, což dříve nebyla.

Výstupní oddělení

O zařazení odsouzeného do výstupního oddělení rozhoduje výhradně ředitel věznice. Odsouzený je s rozhodnutím seznámen a svým souhlasem vyjadřuje vůli řádného plnění programu zacházení na oddělení. Odsouzenému se stanoví, které aktivity v rámci aktualizovaného programu zacházení jsou pro něj povinné, přičemž základem jsou vzdělávací aktivity, sebeobslužné činnosti a speciálně výchovné aktivity zaměřené především na zvládnutí úskalí přechodu do občanského života. Jedná se zejména o aktivity: pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné, zájmové, oblast utváření vnějších vztahů a extramurální.

„Jsou-li pro to vytvořeny ve věznicích odpovídající stavební, materiální a hygienické podmínky, umožní se zejména odsouzeným umístěným ve výstupních odděleních věznic, aby si stravu připravovali sami z potravin dodaných věznicí.“ (Zákon č. 169/1999 Sb).

Široká veřejnost si možná neuvědomuje, že odsouzení, kteří jsou zbaveni svobody, nesou nelehce své uvěznění. Je pravdou, že ve věznicích existuje tým odborníků, který jim pomáhá překonat tuto obtížnou etapu jejich života. Možná je to také tím, že se změnila i struktura pachatelů trestných činů, kteří se již většinou neliší od průměrného celku populace. Mezi pachateli téměř všech trestných činů roste podíl mladistvých a dětských delikventů.

Nemá cenu zakrývat, že pobyt vězňů ve věznicích nese s sebou negativní jevy a rizika, kterými jsou zejména:

- nebezpečí vzájemné demoralizace,
- zadluženost v civilním životě,
- kontakt s drogami,
- kontakt s vězni, kteří drogy zneužívali či zneužívají
- lhostejnost a podlézavost,
- sociální stigmatizace (nálepka pobytu ve vězení)
- zpřetrhání sociálních vztahů,
- mají vše bezstarostně zajištěno (narušení volných vlastností),
- gradace komplexu méněcennosti.

Mnozí penelógové mají z těchto důvodů za to, že ve vězení lze člověka napravit, ale i pokazit (Černíková, 2008, s. 114-115).

„Čím déle trvá výkon trestu, tím je pravděpodobnější budoucí selhání ve většině sociálně důležitých oblastí: profesní, partnerské, občanské atd. Dlouhodobé tresty s dobou trvání nad 10 let mají jediný účel: izolovat nebezpečného a aktuálně neovlivnitelného pachatele od společnosti.“ (Vágnerová, 1999, s. 422).

2.3 Ústav zabezpečovací detence

Od 1.1.2009 vyšel v platnost Zákon č.129/2008 Sb. o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů. V České republice máme dva detenční ústavy a to při Vazební věznici Brno a Věznici Opava. Dle tohoto zákona můžeme pachatelům trestných činů, kteří spáchali trestný čin se sazbou vyšší než 5 let, uložit ochranné opatření, které se nazývá zabezpečovací detence. Pachatel musí trpět duševní poruchou a musí být nebezpečný pro společnost a ochranná léčba není dostatečnou ochranou společnosti (Černíková, 2008, s. 166).

Odborníci se shodují na tom, že dosavadní praxe, kdy osoby, pro které budou detenční ústavy zřízeny, jsou doposud v psychiatrických léčebnách nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, kde jim není často poskytována odborná péče z hlediska jejich specifických potřeb, není dostačující a efektivní. Ve věznicích si sice odsouzení odpykají trest, ale často zde nefungují různé léčebné a jiné programy pro jejich potřeby. Po propuštění na svobodu hrozí opakování nebezpečných deliktů, protože nedošlo ke správné reedukaci a resocializaci jedince. Odsouzení, kteří jsou duševně narušení, potřebují speciální zacházení, aby se zařadili zpět do společnosti.

Soud toto opatření bude moci uložit vzhledem k osobě pachatele a s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a jeho poměrům i tehdy, pokud pachatel spáchal úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let, ve stavu vyvolaném duševní poruchou, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možností působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti. Délka zabezpečovací detence potrvá, pokud to bude vyžadovat ochrana společnosti. Na rozdíl od výkonu trestu odnětí svobody, který je časově limitován. Na základě tohoto ustanovení lze tedy konstatovat, že hlavním cílem a účelem zabezpečovací detence je ochrana společnosti. Ochranná funkce tohoto institutu vystupuje do popředí, vedle toho se však za pomoci tohoto opatření bude usilovat o jakousi reedukaci, resocializaci u osob, u kterých by klasické ochranné léčení nesplnilo účel a kteří pro svou duševní poruchu nejsou schopni klasického výkonu trestu odnětí svobody. Zabezpečovací detence je vykonávána v ústavu pro výkon zabezpečovací detence s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy, tak stanoví novela trestního

zákoníku. Těmito postupy se má mimo jiné čelit především nepříznivým důsledkům dlouhodobé detence. Jedním z cílů bude u těchto osob vzbudit rozhodnutí podrobit se ochrannému léčení ústavnímu, motivovat je k léčbě. Pokud dojde ke změně postoje osoby k léčbě, umožňuje novela trestního zákona změnu zabezpečovací detence na ústavní ochranné léčení, posléze případně i na léčení ambulantní. Proto je nezbytně nutné, aby výkon zabezpečovací detence vytvářel též podmínky pro pozdější plnohodnotný život jedince na svobodě. Za tímto účelem je třeba usilovat o to, aby v jednotlivých ústavech pro výkon zabezpečovací detence neustupoval požadavek resocializace jedince do pozadí a formou vhodných aktivit v rámci výše zmíněných pedagogických, psychologických a rehabilitačních aktivit byl tento dílčí cíl taktéž naplňován, a to vzhledem k individuálním možnostem každého pachatele. (České Vězenství č.2/2008, s. 23-27).

„Do výkonu zabezpečovací detence se osoby umísťují jen na základě soudem nařízeného výkonu zabezpečovací detence. Výkonem zabezpečovací detence se sleduje ochrana společnosti a terapeutické a výchovné působení na osoby ve výkonu zabezpečovací detence prostředky stanovenými v tomto zákoně. Zabezpečovací detence se vykonává v ústavu se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy.“ (Zákon č. 129/2008 Sb).

Skupina pachatelů, kteří se do zabezpečovací detence umísťují:

- 1. pachatelé nepřičetní** – spáchal čin jinak trestný (znaky zvlášť závažného trestného činu). Pro nepřičetnost ho nelze stíhat,
- 2. pachatel zmenšeně přičetní** – spáchal zločin ve stavu zmenšené přičetnosti,
- 3. pachatel ve stavu duševní poruchy** – spáchal zločin ve stavu duševní poruchy, i když nedosahovaly intenzity zmenšené přičetnosti nebo nepřičetnosti,
- 4. pachatel oddávající se trvale zneužívání návykové látky** – abúzus návykových látek, spáchal znovu zvlášť závažný zločin, ochranné léčení by nevedlo k ochraně společnosti a recidiva (Blatníková, 2010, s. 66).

Cílem pobytu v ústavu je motivovat a připravit chovance k zahájení případné terapie v ústavním ochranném léčení. Pobyt v ústavu směřuje k tomu, aby se chovanec zamyslel nad svými postoji a vzorci chování a usiloval o jejich změnu a uvědomil si svoji odchylku a nebezpečnost pro společnost (NGŘ č. 15/2009).

Při příchodu chovance do ústavu se sepíše vstupní zpráva. Na základě této zprávy se chovanci určí program individuálního postupu zacházení a zařadí se do dané skupiny.

Posuzování provádí na základě:

1. **psychologického** posouzení provedeného na základě pozorování, rozhovoru a standardizovaných testových metod,
2. **pedagogického** posouzení (na základě pozorování a rozhovoru), a písemného sdělení státních orgánů a institucí).

Na základě vstupního posouzení a rozhodnutím odborné komise je chovanec zařazen do jedné ze skupin: psychotici, mentální retardace, sexuální deviace, poruchy osobnosti (NGŘ č. 15/2009).

V případě, že odborný zaměstnanec dojde ke zjištění, že pominuly důvody pro trvání zabezpečovací detence, přednese tento podnět odborné komisi, která k návrhu zaujme stanovisko, které rozhodne o tom, zda chovanec bude pokračovat v léčení či nikoliv. Nedílnou součástí zprávy je připravenost chovance na přechod do režimu ústavního ochranného léčení nebo na propuštění na svobodu, stanovení prognózy dalšího vývoje chovance a možné rizikové a protektivní faktory pro další průběh (NGŘ č. 15/2009).

„O propuštění z ochranného léčení, o jeho ukončení včetně případného uložení dohledu nebo o prodloužení ochranného léčení rozhodne na návrh zdravotnického zařízení, státního zástupce nebo osoby, na níž se vykonává ochranné léčení anebo i bez takového návrhu ve veřejném zasedání okresní soud, v jehož obvodu se ochranné léčení vykonává“ (Zákon č. 129/2008 Sb).

V dnešní době, kdy se živě diskutuje o propuštění vraha dětí v Polsku je jasné, že Zákon o výkonu zabezpečovací detence a detenční ústavy mají svůj význam. Můžeme říci, že detenční ústavy slouží k ochraně společnosti před nežádoucími účinky jednotlivce vůči společnosti.

2.4 Resocializace

V této kapitole se budeme seznamovat s resocializací, či převýchovou ve výkonu trestu odnětí svobody. Dovolil bych si vás obeznámit s méně známými nástroji jako je SARPO a s motivačními činiteli ve výkonu trestu. Samozřejmě si také řekneme, jak se dívají na resocializaci někteří psychologové, či jiní odborníci.

„Pojem resocializace užívaný ve vězeňské praxi byl chápán jako korektní nebo druhotná socializace jedinců, u nichž proces socializace v dřívějších vývojových etapách neproběhl úspěšně buď proto, že se v něm vyskytly různé jednotlivé nedostatky a nepříznivé podmínky (v tom případě jde o socializaci deficitní) nebo proto, že byli „socializováni“ v antisociálním smyslu, tj. zapojení do systému hodnot a norem rozporných s morálními hodnotami a zákonnými normami (socializace deviantní).“ (Čepelák, 1982, s. 2).

Problém spatřuji spíše ve způsobu realizace a procesu resocializace a uplatňování vypracovaných resocializačních programů než v pojetí resocializace, což vedlo k tomu, že v nové právní úpravě výkonu trestu odnětí svobody byl přijat pojem zacházení (Černíková, 2008, s. 144).

Pojem zacházení obsahuje souhrn aktivit směřovaných k pachateli trestných činů, které provádí specializovaný pracovník Vězeňské služby. Cílem je, aby obsah zacházení vedl k uchopení odsouzeného k sociálně vyzrálějšímu – odpovědnějšímu chování odsouzeného. Stává se v tomto procesu samostatnější a odpovědný za důsledky svých rozhodnutí a jednání. (Mühlpachr, 2010, s. 138).

SARPO považují za velmi komplikovaný program, se kterým tým odborníků z OVT pracuje, hodnotí odsouzené a snaží se objevit potenciální rizika. Jedná se o komplexní práci vychovatelů, speciálních pedagogů, sociálních pracovníků a psychologů, přičemž vychovatel zařazuje odsouzené do seznamu a zpracovává z části statické faktory trestné činnosti a adaptabilitnost odsouzeného v nástupním oddělení. Speciální pedagog zařazuje a vyřazuje odsouzené ze seznamu a zpracovává dynamické faktory vzdělávání a výchovy, protektivní faktory, dotazník sebehodnocení a komplexní zprávu. Sociální pracovník

zpracovává dynamické faktory bydlení, finance, zaměstnání, rodiny a sociální kontakty a doklady totožnosti. Psycholog zpracovává dynamické faktory závislosti, osobnost a chování a riziko újmy.

Dále vám pro úplnost vysvětlím jednotlivé položky, kterými se specialisté OVT zabývají.

Statické faktory se zaměřují na vyhodnocování informací o charakteru trestné činnosti v minulosti i současnosti se zaměřením na její specifické rysy.

Riziko újmy obsahuje rozbor dat týkající se okolností, faktorů, pohnutek, které vyplývají z celkového kontextu specifické trestné činnosti pachatele se zaměřením na potenciální objekt újmy.

Dynamické faktory představují soubor dynamických rizikových faktorů, jejichž výstupem je jednotlivé vyhodnocení míry rizika.

Protektivní faktory obsahují skutečnosti v životě odsouzeného, které mírní nebo tlumí jeho rizikové faktory.

Dotazník sebehodnocení je zacílen na získání zpětné vazby v podobě sebereflexivního zhodnocení situace i okolností samotným odsouzeným.

Adaptace v nástupním oddělení zachycuje jednání a chování odsouzeného v nástupním oddělení ve vztahu ke spoluodsouzeným a personálu věznice.

Komplexní zpráva obsahuje závěrečný výstup zahrnující interpretaci celkových výsledků analýzy rizik a potřeb odsouzeného.

SARPO nahrazuje ve věznicích a vazebních věznicích komplexní zprávu jako vstupní hodnocení odsouzeného po jeho nástupu do výkonu trestu. Část výstupů z tohoto nástroje bude použita pro zpracování hodnocení pro soud při rozhodování o podmíněném propuštění a také pro změnu vnější a vnitřní diferenciaci. Detekuje riziko újmy (oběť) a rizikové kriminogenní faktory. Obsahuje zhodnocení odsouzeného (motivace, sebereflexe, schopnost učení). Účelem hodnocení rizik je především určit pravděpodobnost opakování trestné činnosti odsouzenými a tomuto uzpůsobit další zacházení. Intervenční programy působí nejlépe na **snižování recidivy**, resp. snižování míry opětovného odsouzení, když respektují následující principy:

1. vycházejí z explicitního modelu příčin trestného činu odvozeného z empirických zjištění, jakými je hodnocení pozorovatelných či měřitelných stavů, případně změn,
2. obsahují klasifikaci rizik, podle které se intenzivnější programy zaměřují na vysoce a středně rizikové pachatele trestné činnosti, zatímco u pachatelů s nižším rizikem jsou aplikovány méně intenzivní či minimální metody zacházení,
3. zaměřují se nejen na historické a neměnné (statické) kriminogenní faktory, ale rovněž na faktory, které lze ovlivnit (dynamické),
4. jsou poskytovány způsobem přiměřeným poznávacím schopnostem a stylu učení vězňených osob,
5. jsou provázány s pravidelným hodnocením (České Vězenství č.2/2012, s. 17-26).

Hodnocení odsouzených samo o sobě nemá smysl. Ten nabude až s využitím poznatků v praxi: pro základní diferenciaci a kategorizaci odsouzených, což s sebou nese významné posílení bezpečnosti ve věznici, dále pro stanovení vhodných intervencí, pro ověření výsledků intervencí (programu zacházení) po jejich skončení a konečně pro predikci dalšího kriminálního chování resp. recidivy. (České Vězenství č. 4/2012, s. 14-15).

Dalším motivačním činitelem je vnitřní diferenciaci, která vyjadřuje zařazení odsouzených do tří přístupných skupin vnitřní diferenciaci. Podle jejich přístupu k naplňování stanoveného cíle programu zacházení, chování, jednání, postoje ke spáchanému trestnému činu a přístupu k plnění povinností v průběhu výkonu trestu jsou odsouzení zařazováni do příslušné skupiny.

„Volba a způsob naplňování cíle programu zacházení je vedle chování, jednání, postojů ke spáchanému trestnému činu a výkonu trestu jednou z rozhodujících skutečností při zařazování odsouzeného do některé ze zpravidla tří přístupných skupin vnitřní diferenciaci. Do první přístupné skupiny vnitřní diferenciaci se zařazují odsouzení, kteří převážně aktivně plní program zacházení i své další povinnosti a chovají se a jednají v souladu s vnitřním řádem. Do druhé přístupné skupiny vnitřní diferenciaci se zařazují odsouzení s nevyjasněným a kolísavým postojem a přístupem k programu zacházení a svým povinnostem. Do třetí přístupné skupiny vnitřní diferenciaci se zařazují odsouzení, kteří převážně neplní:

- a) program zacházení neplní nebo jej odmítají,
- b) neplní své povinnosti,

c) chovají se a jednají v rozporu s vnitřním řádem.“ (Zákon č. 169/1999 Sb).

Cílem vnitřní diferenciací je motivovat odsouzené k aktivnímu a zodpovědnému přístupu k plnění svých povinností a naplňování programu zacházení prostřednictvím diferencovaného zacházení. V této části vám představím pro představu rozdíl mezi motivačními činiteli ve věznici s dohledem a věznici se zvýšenou ostrahou a rozdílnost mezi jednotlivými skupinami.

Motivační činitelé ve věznici s dohledem

Motivačními činiteli uplatňovanými v I. PSVD se rozumí možnost:

- a) podání návrhu ředitele věznice k podmíněnému propuštění nebo připojení se k takovému návrhu,
 - b) udělení odměny podle § 45 odst. 2, písm. h) ZVTOS,
 - c) udělení odměny podle § 45 odst. 2, písm. g) ZVTOS,
 - d) předložení návrhu k realizaci opuštění věznice v souvislosti s návštěvou podle § 19 odst. 7 ZVTOS,
 - e) udělení volného pohybu k návštěvě akcí realizovaných mimo věznici nebo za účelem plnění programu zacházení anebo k docházce do školy, při plnění pracovních úkolů, a to podle příslušných ustanovení ŘVTOS,
 - f) realizace vycházek podle možností věznice v maximální možné míře,
 - g) povolení návštěv až 6 osob,
 - h) podle podmínek věznice povolení návštěv bez zrakové a sluchové kontroly zaměstnanců věznice podle § 19 odst. 5 ZVTOS,
 - i) přednostního zařazení do práce,
 - j) realizace nákupu potravin a věcí osobní potřeby minimálně dvakrát týdně,
 - k) jednorázového nákupu do výše 800,- Kč,
 - l) účasti na pořádaných kulturních akcích ve věznici bez omezení,
 - m) využívání místnosti pro kondiční cvičení,
 - n) sledování televizních programů bez omezení,
 - o) uplatnění estetických prvků v ubytovacím prostoru v maximálním rozsahu,
 - p) používání dalších věcí v maximálním rozsahu,
- motivační činitelé uvedené v předcházejícím odstavci se ve II. PSVD uplatňují ve výjimečných případech s tím, že:
- a) jednorázový nákup je umožněn do výše 600,- Kč,

- b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 24 hodin,
 - c) uplatnění estetických prvků 1 kusu od každého druhu v ubytovacím prostoru (např. květina, polička, obrázek),
- motivační činitelé uvedené v odstavci pro I. PSVD se ve III. PSVD neuplatňují s tím, že:
- a) jednorázový nákup je umožněn do výše 400,- Kč,
 - b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 22 hodin (ML č. 11/2007).

Motivační činitelé ve věznici se zvýšenou ostrahou

Motivačními činiteli uplatňovanými v I. PSVD se rozumí možnost:

- a) podání návrhu ředitele věznice na přeřazení odsouzených do věznice s mírnějším režimem,
- b) podání návrhu ředitele věznice k podmíněnému propuštění nebo připojení se k takovému návrhu,
- c) realizace vycházek podle možností věznice v rozsahu až 1,5 hodiny,
- d) podle podmínek věznice povolení návštěv bez zrakové a sluchové kontroly zaměstnanců věznice podle § 19 odst. 5 ZVTOS,
- e) přednostního zařazení do práce,
- f) jednorázového nákupu do výše 800,- Kč,
- g) účasti na pořádaných kulturních akcích ve věznici,
- h) využívání místnosti pro kondiční cvičení,
- i) sledování televizních programů do 24 hodin,
- j) používání dalších věcí pro aktivity programu zacházení,

motivační činitelé uvedené v předcházejícím odstavci se ve II. PSVD uplatňují ve výjimečných případech s tím, že:

- a) jednorázový nákup je umožněn do výše 600,- Kč,
 - b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 23 hodin,
- motivační činitelé uvedené v odstavci pro I. PSVD se ve III. PSVD neuplatňují s tím, že:
- a) jednorázový nákup je umožněn do výše 400,- Kč,
 - b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 22 hodin (ML č. 11/2007).

Dle výše uvedeného názorného příkladu si můžete snadno domyslet, že plnit program zacházení a chovat se dle Zákona o VTOS má pro odsouzené své opodstatnění. Odsouzení doslova dychtí po tom, aby byli zařazení do první diferenciaci a mohli využívat výhod, které tato skupina přináší.

3 ORGANIZAČNÍ STRUKTURA VS

3.1 Příslušníci Vězeňské služby ČR

V této části vás obeznámím s povinnostmi příslušníků VSČR v souvislosti s výkonem trestu. Ve věznici je přesně stanovené postavení jednotlivých zaměstnanců na základě funkcí, které zastávají. Vzhledem k oddělení výkonu trestu stojí v čele vedoucí oddělení výkonu trestu, který má dva zástupce. Oba tyto zástupci mají rozdělené povinnosti na občanskou část a příslušníky. Zástupci vedoucího oddělení výkonu trestu pro příslušníky je přímo podřízen inspektor dozorcí služby a prostřednictvím IDS řídí dozorcí službu a je nadřízen všem dozorcům určeným k výkonu služby ve směně. Zástupce oddělení výkonu trestu pro občanské zaměstnance je přímo nadřízen všem specialistům, kteří jsou zaměstnání na OVT.

„**Vedoucí oddělení výkonu trestu** odpovídá za realizaci výkonu trestu a organizaci výkonu dozorcí služby tak, aby byl zabezpečován komplexně účel výkonu trestu, vnitřní diferenciaci, specifika jednotlivých kategorií odsouzených a zacházení s nimi. Řídí činnost dozorcí služby a v úzké součinnosti s vedoucím oddělení vězeňské a justiční stráže se podílí na plánování a provádění všech druhů prohlídek. Při zajišťování předvádění odsouzených spolupracuje s příslušnými orgány činnými v trestním řízení a dalšími oprávněnými orgány, institucemi a osobami. Zabezpečuje důsledné dodržování předpisů k předcházení a včasnému odhalování násilí nebo jiného protiprávního jednání odsouzených a na tomto úseku spolupracuje se všemi vedoucími zaměstnanci oddělení a samostatných referátů věznice. Dále odpovídá za služební a profesní přípravu všech zaměstnanců oddělení.“(NGŘ č. 21/2010).

Dále:

- ❖ předkládá řediteli věznice návrh na program zacházení, vnitřní diferenciaci, rozpis dozorcích stanovišť, počty zaměstnanců, výzbroj a výstroj zaměstnanců,
- ❖ spolupracuje s ostatními referáty věznice,
- ❖ vyhotovuje plán práce, porad, akcí,
- ❖ spolupracuje s OČTŘ a organizacemi, které mají sepsanou smlouvu s VSČR.

„**Zástupce vedoucího oddělení** je podřízen vedoucímu oddělení výkonu trestu; je nadřízen všem zaměstnancům zařazeným v oddělení, které podle své odbornosti řídí, kontroluje a hodnotí i po odborné stránce. Úzce spolupracuje se zástupcem vedoucího oddělení výkonu trestu, který řídí dozorčí službu za účelem komplexní realizace výkonu trestu při důsledném dodržování zákonnosti, zajištění bezpečnosti věznice a předcházení všem mimořádným událostem, složení, činnosti a koordinace stabilních týmů zaměstnanců oddělení pro činnost s konkrétními skupinami odsouzených.“(NGŘ č. 21/2010).

Dále:

- ❖ zastupuje VOVT v jeho nepřítomnosti a přiměřeně plní jeho úkoly,
- ❖ zpracovává dokumentaci související s výkonem služby
- ❖ zpracuje podklady pro **závazný pokyn a denní rozkaz**,
- ❖ provádí kontrolní činnost,
- ❖ spolupracuje s ostatními referáty.

Závazným pokynem rozumíme rozmístění jednotlivých specialistů OVT na stanoviště, která budou mít v daný den na starosti.

Denním rozkazem rozumíme: rozmístění jednotlivých dozorců na stanoviště a plnění úkolů, které vyplývají z povinností pro dané stanoviště.

Inspektor dozorčí služby je přímo podřízen zástupci vedoucího oddělení výkonu trestu, který řídí dozorčí službu a je nadřízen všem dozorcům určeným k výkonu služby ve směně. Koordinuje výkon dozorčí služby ve směně. Spolupracuje se všemi specialisty oddělení výkonu trestu. Při výkonu služby je speciálně označen. Řídí, organizuje a kontroluje činnost podřízených dozorců na jednotlivých stanovištích v ubytovných odsouzených nebo na vymezených úsecích (NGŘ č. 21/2010).

Dále:

- ❖ odpovídá za důsledné provádění vizuálních prohlídek vytypovaných odsouzených,
- ❖ ověřuje připravenost dozorců, úplnost výzbroje a výstroje, provádí přezkoušení dozorců a seznámí dozorce s předcházející službou. Dále se dotáže, zda jsou všichni schopni služby a vyhlásí denní rozkaz.

Vzhledem k tomu, že pracuji ve funkci inspektora dozorčí služby (dále jen IDS) déle než 8 let, tak můžu čestně říci, že jde o nepatrný výčet všech povinností IDS. Dle mého názoru se jedná o jednu z nejnáročnějších funkcí, protože na jedné straně řeší IDS problémy odsouzených a na druhé straně problémy svých podřízených. Samozřejmě nechci říci, že ostatní pozice jsou nenáročné, ale jen málo z těchto pozic je v každodenním kontaktu s odsouzenými i podřízenými a řeší jejich problémy.

„Dozorce oddělení výkonu trestu je přímo podřízen inspektorovi dozorčí služby. Službu vykonává zpravidla na stanovišti v ubytovně odsouzených, v oddělení výkonu kázeňských trestů, v krizovém a specializovaném oddělení, v přijímacím, nástupním, výstupním oddělení věznice, na vnitřních a vnějších pracovištích odsouzených nebo na vymezeném úseku, přičemž jeho hlavním úkolem je zde organizovat a zajišťovat výkon trestu. V případě obsazování dvou a vícečlenného dozorčího stanoviště je vždy jako první velen dozorce s vyšší služební hodností. Spolupracuje s ostatními příslušníky oddělení výkonu trestu, vychovateli, vychovateli - terapeuty, sociálními pracovníky, sociology, speciálními pedagogy, psychology a dalšími zaměstnanci věznice.“ (NGŘ č. 21/2010).

Dozorce se služební hodností inspektor je členem týmu, jehož základním úkolem je komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti a na socializaci, resocializaci a reedukaci včetně cílených opatření k optimalizaci vzdělávacího procesu odsouzených a realizaci protidrogové prevence v rámci věznice. Na určeném stanovišti respektuje pokyny vychovatele v oblasti realizace práv a oprávněných zájmů odsouzených (NGŘ č. 21/2010).

Dále:

- ❖ vede aktuální přehled o odsouzených, zajišťuje pořádek a bezpečnost,
- ❖ spolupracuje se specialisty OVT,
- ❖ provádí kontrolu odsouzených,
- ❖ při výkonu služby na specifických odděleních, kterými jsou: samovazba, krizové oddělení a oddělení kázeňských trestů dodržovat postupy dle vnitřních předpisů,
- ❖ musí být vybaven stanovenými donucovacími prostředky,
- ❖ nenastupuje do služby pod vlivem omamných látek a pod vlivem alkoholu.

Dle výše uvedeného si můžeme říci, že se jedná o pestrou škálu různých povinností. Neodpustím si zde uvést, že dozorce není vychovatel a jeho základní povinností je, aby byl dodržován Zákon o výkonu trestu odnětí svobody. Můžeme si říci, že dozorce patří k represivní složce a nelze v něm spatřovat specialistu OVT, který by pomáhal odsouzenému překonávat jeho nelehkou životní situaci v důsledku uvěznění.

3.2 Občanští zaměstnanci

Nejdříve si představíme společné povinnosti všech zaměstnanců oddělení výkonu trestu a následně si popíšeme jednotlivé funkce občanských zaměstnanců působících v prostředí oddělení výkonu trestu. Společné povinnosti jsem vybral, aby bylo zřejmé, že nemůžeme oddělit příslušníky od specialistů oddělení výkonu trestu, protože se jedná o vzájemně propojený celek, který musí fungovat jako dobře promazané soukolí. V předešlé kapitole jsem oddělil dozorce od specialistů OVT, ale to neznamená, že nemají některé společné úkoly při zajišťování výkonu trestu.

Všichni zaměstnanci zařazení v oddělení výkonu trestu zejména:

- a) plní odpovědně úkoly a povinnosti, vyplývající z právních předpisů a dále vnitřních předpisů Vězeňské služby tak, aby byl zabezpečen účel výkonu trestu při důsledném respektování lidské a občanské důstojnosti vězněných osob,
- b) dodržují, aby vůči vězněným osobám byla uplatňována pouze ta omezující opatření, která jsou nezbytně nutná z hlediska bezpečnosti, ochrany života a zdraví osob a majetku ve věznici, byla jim omezována pouze občanská práva, vymezená zákonem o výkonu trestu,
- c) jednají při veškeré činnosti tak, aby dbali dobrého jména, cti a vážnosti zaměstnance a nezneužívali svého postavení k osobnímu prospěchu,
- d) vystupují korektně, aby pozitivně ovlivňovali vězněné osoby, vzbuzovali v nich potřebnou autoritu a důvěru s vědomím výchovného dopadu svého chování a jednání, upevňují kázeň a pořádek, důsledně zachovávají etická pravidla a pravidla slušného chování; nenastupují do práce (služby) pod vlivem alkoholických a jiných návykových látek, musí být řádně odpočati, ustrojeni a upraveni,
- e) šetří a chrání před poškozením a zničením majetek osob a státu, Vězeňské služby nebo i jiných osob, umí zacházet s běžnými protipožárními prostředky, které jsou ve věznici

umístěny, dokáží poskytnout první pomoc zraněným, hlásí svému nadřízenému každý případ atypického chování vězněné osoby, který může mít za následek jeho újmu na zdraví nebo vznik mimořádné události, zabraňují násilí mezi vězněnými osobami,

f) řídí se zásadami vnitřní bezpečnosti věznice při zacházení s vězněnými osobami nebo, při vstupu na jednotlivá oddělení vězněných osob a postupují podle těchto zásad,

g) zpracovávají písemnou dokumentaci o péči poskytované odsouzeným a o aktivitách programů zacházení, dokumentaci ukládají a zacházejí s ní v souladu s právním předpisem o ochraně osobních údajů,

h) předkládají svému nadřízenému požadavky na vybavení odbornými pomůckami, potřebnými pro plnění stanovených úkolů, zúčastňují se Programu celoživotního vzdělávání ve Vězeňské službě a dbají o sebevzdělávání (NGŘ č. 21/2010).

Občanští zaměstnanci zajišťující VTOS

Zacházení s odsouzenými má v oblasti své působnosti oddělení výkonu trestu. Občanští zaměstnanci realizují odborné zacházení s odsouzenými. Nejpočetnější skupinu představují na odděleních výkonu trestu vychovatelé a další odborní zaměstnanci (Mühlpachr, 2010, s. 143).

Pedagogickými profesemi v kontextu VTOS jsou:

- speciální pedagog,
- psycholog,
- sociální pracovník,
- vychovatel-terapeut,
- vychovatel,
- sociolog.

Speciální pedagog je odborný zaměstnanec oddělení, který garantuje u svěřených odsouzených odbornou úroveň realizace programu zacházení a vnitřní diferenciaci. Metodicky usměrňuje výkon práce vychovatelů. Odpovídá, ve spolupráci s ostatními odbornými zaměstnanci za úroveň odborného zacházení s jednotlivými odsouzenými v návaznosti na jejich komplexní zprávy (Mühlpachr, 2010, s. 146).

Psycholog je odborný zaměstnanec oddělení, který poskytuje u odsouzených odborné psychologické služby. Je při výkonu své práce povinen dodržovat etické principy související s jeho profesí. Psycholog akreditovaný k posuzování osobnostní způsobilosti uchazečů a zaměstnanců ve Vězeňské službě provádí na základě žádosti ředitele věznice psychologická posouzení uchazečů a zaměstnanců (NGŘ č. 21/2010).

Sociální pracovník plní odlišné úkoly na nástupním oddělení, v průběhu vlastního výkonu trestu a na výstupním oddělení. Na výstupním oddělení vypracovává kvalitní sociální diagnostiku a dále jde o dlouhodobější a cílevědomou sociálně výchovnou práci s odsouzenými. Na výstupním oddělení se provádí zhodnocení dosaženého, konkretizuje se činnost, úkoly pro „vykročení“ do života na svobodě (Černíková, 2008, s. 220).

Vychovatel-terapeut je odborný zaměstnanec oddělení, který realizuje individuální a skupinové terapie v rámci terapeutických programů a ve specializovaných odděleních. Podílí se na tvorbě skladby programu zacházení a jednotlivých speciálně výchovných aktivit. Za speciální výchovné aktivity vychovatele-terapeuta se považují aktivity, které podporují takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění řádný soběstačný život (NGŘ č. 21/2010).

„**Vychovatel** je členem týmu, jehož základním úkolem je komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti a na socializaci, resocializaci a reedukaci včetně cílených opatření k optimalizaci vzdělávacího procesu odsouzených a realizaci protidrogové prevence v rámci věznice. Vychovatel je metodicky usměrňován speciálním pedagogem a je podřízen vedoucímu oddělení výkonu trestu.“ (Mühlpachr, 2010, s. 144).

Sociolog je odborný zaměstnanec oddělení, který zajišťuje analytickou a poradenskou činnost na úseku personální práce, výkonu trestu a vnějších vztahů v rámci dislokace věznice. Provádí průběžné i cílené sledování a analýzu sociálních vztahů mezi odsouzenými se zaměřením na neformální struktury odsouzených, mezi odsouzenými a zaměstnanci a mezi zaměstnanci. Zjišťuje úroveň spolupráce vybraných zástupců odsouzených a zaměstnanců. Dále zjišťuje potřebné demografické údaje a na základě

sociometrického šetření analyzuje souvislosti těchto dat s dalšími sociologickými daty. Zpracovává metodiku a kritéria hodnocení členů pracovních týmů a skupin odsouzených. Zaměřuje se na celkovou úroveň komunikace ve věznici a vede relevantní statistiku (NGŘ č. 21/2010).

Na základě výše uvedeného je zřejmé, že se velmi dbá na výchovnou funkci trestu. Na převýchově odsouzeného se podílí tým odborníků a je jen na odsouzených, zda naplno využijí poskytnuté služby.

4 SOCIÁLNÍ REINTEGRACE

4.1 Postpeniterní péče

Návrat do občanského života je pro odsouzené nelehkým úkolem. Ke zdárné reintegraci je zapotřebí velké snahy odsouzeného a pomoc ze strany specialistů oddělení výkonu trestu a jiných organizací. Zdárné znovuzачlenění do společnosti je jednou z hlavních podmínek pro dlouhodobé snižování recidivy. Není výjimkou, že odsouzený po dlouhodobé izolaci od vnějšího světa si často klade otázku, co budu dělat, až mě propustí. Vězeňská služba ČR proto věnuje tradičně velkou pozornost této stránce ve výkonu trestu odnětí svobody.

V době výkonu trestu má být odsouzený připravován pro život na svobodě. To lze úspěšně činit především tam, kde má odsouzený perspektivu propuštění. Ve vězeňském prostředí člověk mnohé dovednosti a návyky ztratí, proto je třeba pokračovat v podpoře i po propuštění, protože člověk po propuštění nemá sociální zázemí, nemá kam jít, nikam nepatří a nikdo na něj nečeká. Chybí mu finanční prostředky a motivace k práci. Zároveň jeho dlouhodobé omezování v uspokojování jeho potřeb navozuje nereálné očekávání a motivaci k jejich bezodkladnému nasycení. Vzhledem k těmto skutečnostem můžeme říci, že k recidivě dochází v tzv. adaptační fázi, kdy si propuštěný zvyká na jiné prostředí, a to s většími nároky na jeho samostatnost než byl ve vězení zvyklý (Vágnerová, 1999, s. 424-425).

Na základě postpeniterních problémů si České vězeňství určilo priority, které se snaží řešit na základě smluv s neziskovými organizacemi a ve vlastní režii. Například výstupní oddělení je specifické v tom, že je kladen důraz právě na ty aktivity, které mají připravovat odsouzené na život po propuštění.

Dále si v této části uvedeme, jak některé věznice realizují reintegrační programy.

Ve Věznici Rýnovice se využívá reintegrační program, který se nazývá ZZ. Motivační program ZZ – Získej zaměstnání, je zaměřen na motivaci klientů ve výkonu trestu k aktivnímu řešení jejich životní situace, změně zažitých nekonstruktivních vzorců chování a posilování dovedností pro získání a udržení si zaměstnání. Z praktického hlediska se

jedná zejména o psaní životopisu a motivačního dopisu nebo přípravu na přijímací pohovor. Součástí jsou také pracovněprávní informace a informace o důsledcích nelegální práce. Tento program je realizován na základě spolupráce se Sdružením pro probaci a mediaci v justici.

Ve Věznici Jiřice je odsouzeným k dispozici projekt Nadějná vyhlídka, cyklus besed Kroky po propuštění, účast v motivačním programu ZZ - Získej zaměstnání a další aktivity včetně kurzů finanční gramotnosti a řešení zadluženosti. Ve spolupráci s oddělením resocializačních a reintegračních programů Centra sociálních služeb Praha se zde realizuje spolupráce s odsouzenými v rámci nabízeného resocializačního programu Beta po propuštění z výkonu trestu. Jedná se zejména o odsouzené, kteří budou žádat o podmíněné propuštění a kterým by vykonání tohoto programu mohl uložit soud v rámci probačního dohledu.

Ve Věznici Stráž pod Ralskem se zdejšími vězni pracuje na realizaci motivačních programů ZZ - Získej zaměstnání a Myslím to vážně a dále na kurzech finanční gramotnosti a řešení zadluženosti.

Ve Věznici Nové Sedlo probíhá Komplexní reintegrační program pro osoby opouštějící vězení, jehož realizátorem je Centrum podpory podnikání Praha. Program je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky z operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost. Jedná se o reintegrační program v oboru dřevovýroba a kovovýroba.

Ve Vazební věznici Praha Pankrác se společně s Centrem sociálních služeb Praha uskutečňuje program Beta. Jedná se o skupinové rozhovory s odsouzenými o jejich budoucnosti, představách a plánech (České vězeňství č. 2/2012 s. 13-15, České vězeňství č. 2/2013 s. 16-17).

BETA - program pro podmíněně propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody - je určen pro muže i ženy od osmnácti let, kteří si chtějí podat žádost o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a současně chtějí pracovat na svých vlastních problémových

oblastech, které je v minulosti přivedly k páchání trestné činnosti. Dále pro klienty, kteří již byli podmíněně propuštěni z výkonu trestu a bylo jim v rámci rozhodnutí soudu uloženo omezení či povinnost podrobit se psychosociálnímu výcviku a převýchově či programu psychologického poradenství (České vězeňství č. 2/2012 s. 14).

Můžeme si říci, že Vězeňská služba dělá maximum pro odsouzené, kteří se vrací z výkonu trestu zpět do svého bývalého života. Jedná se však vždy o mimořádně složitou situaci, která se odvíjí od délky odsouzení a od typu osobnosti.

„Přechod vězněného z výkonu trestu odnětí svobody do života na svobodě, byť tolik očekávaného, vysněného, je považován za velmi náročnou životní situaci. Zkušenosti ukazují, že nedostačuje sebevětší předsevzetí o plnohodnotném návratu do společnosti spojeném s představou žít poctivě a dodržovat zákony. Člověk, který několik měsíců či let žil izolovaně od každodenního běhu života společnosti, musí být na návrat do společnosti a na požadavky života v ní připraven.“ (Černíková, Sedláček, 2002, s. 143).

4.2 Následná péče v institucích

Jedná se o péči, která se nazývá kontinuální sociální péči. Můžeme si jí rozdělit na péči, která je poskytována státem a péči, kterou poskytují nestátní neziskové organizace.

Kontinuální sociální péče zahrnuje práci s klientem ve všech fázích trestního řízení (ve vazbě či na svobodě), včetně soudního řízení i ve výkonu trestu. Do této oblasti především patří práce s rodinou klienta a spoluvytváření podmínek pro jeho úspěšnost koexistenci v malé sociální skupině. Omezování vlivu sociálně patologických skupin a pomoc při zabezpečování kontaktu s institucemi (Černíková, 2008, s. 214-215).

Spolupráce s institucemi a organizacemi

Jednou z organizací, které provádějí ve Věznici Ostrov rekvalifikační kurzy pro odsouzené, je firma Carlsbader Gate Karlovy Vary. V roce 2011 se jednalo o rekvalifikační kurz čišník formou zaučení a obsluha a práce s PC. Ve dvou termínech proběhl také rekvalifikační kurz obsluha a práce s PC. V současné době probíhá

rekvalifikační kurz malíř – natěrač. Součástí rekvalifikačních kurzů jsou tzv. motivační kurzy, v nichž lektor přednáší o společenských praktických jevech, které by měly odsouzení řešit po propuštění z VTOS. Byla také navázána intenzivní spolupráce organizace Sdružení pro probaci a mediaci v justici. Tato organizace nabízí rekvalifikace, pomoc při hledání ubytování i zaměstnání, řešení zadluženosti. Zaměřuje se na osoby po propuštění a před propuštěním ze Středočeského, Karlovarského a Ústeckého kraje. Zrealizovány byly v rámci projektu. Pomůžeme Ti pracovat dva motivační kurzy ZZ (Získej zaměstnání), nyní probíhá třetí běh, rekvalifikační kurz práce s benzínovou sekačkou, křovinořezem a motorovou pilou. Proběhla také beseda k finanční gramotnosti. V rámci projektu „Pomoc obětem a pachatelům trestných činů“ byla zrealizována také beseda k finanční gramotnosti a třikrát navštívil věznicí pracovník dluhové poradny, který individuálně pracoval s odsouzenými. Věznice také intenzivně spolupracuje se státními orgány a organizacemi a s organizacemi místních samospráv po celé republice, což je součást každodenní rutinní práce příslušných odborných zaměstnanců věznice (České vězeňství č. 2/2012 s. 13-15).

Subjekty sociální péče mohou být:

- sociální pracovník VSČR,
- kurátor pro mládež,
- sociální kurátor pro dospělé (koordinátoři sociální pomoci lidem s problémy sociální integrace),
- soudně nařízená sociální intervence tzv. parole,

Od roku 2002 je ukládáno podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s vyslovením dohledu – tedy parole i v ČR, kdy dohled zajišťuje Probační a mediační služba ČR (Černíková, 2008 s. 219-224).

Dalšími subjekty, které poskytují kontinuální sociální péči, mohou být nestátní neziskové organizace. Mezi takové organizace můžeme zařadit:

1) materiální pomoc

- ADRA - charitativní organizace adventistické církve

- Česká katolická charita
- Český červený kříž
- SOS Centrum Diakonické Českobratrské církve evangelické

2) poradenská pomoc:

- Sdružení pro pomoc propuštěným vězňům a lidem v nouzi
- Centrum Diakonie Českobratrské církve
- Společnost na pomoc pronásledovaným a vězněným
- Podané ruce
- Domov Matky Terezy
- Klíč – nadace
- EXODUS – středisko křesťanské pomoci mladým v krizi

3) sociální péči:

- Azylové domy
- Armády spásy
- Naděje

Do působnosti pracovníků kontinuální sociální péče se dostávají lidé se závažnými sociálními problémy a závažným sociálním selháním. Tato práce vyžaduje velkou profesní úroveň a vyzrálost pracovníků. Je to práce vysoce potřebná a odpovědná (Černíková, 2008, s. 228).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE

5.1 Cíl výzkumu

Cílem empirické části bude ověření platnosti hypotéz. V empirické části bych chtěl využít dotazníkovou metodu. Tato metoda mi poslouží k tomu, abych dospěl k cíli, kterým je to, zdali měla rodina a prostředí vliv na kauzální historii odsouzených, či se stal pouze doprovodným jevem jejich osobnosti.

Další náplní empirické části bude, jak vnímají odsouzení svou kauzální historii. Čemu přičítají vinu a které faktory je ovlivňují, že po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody opět páchají trestnou činností. Domnívám se, že mnou realizovaný výzkum bude mít vysokou hodnotu pro specialisty, kteří zabezpečují resocializaci ve výkonu trestu odnětí svobody.

5.2 Popis zkoumaného vzorku

Výzkumným vzorkem pro moji práci budou odsouzení ve výkonu trestu odnětí svobody s dozorem a dohledem. Zkoumaný vzorek byl vybrán ve Věznici Rapotice. Jde o specifickou skupinu odsouzených, kteří jsou zde umístěni i za méně závažnou trestnou činností a někteří z nich jsou ve výkonu trestu odnětí svobody poprvé.

Dohled- odsouzenému, jemuž byl uložen VTOS za trestný čin spáchaný z nedbalosti a doposud nebyl ve výkonu trestu pro trestný čin, který by spáchal úmyslně.

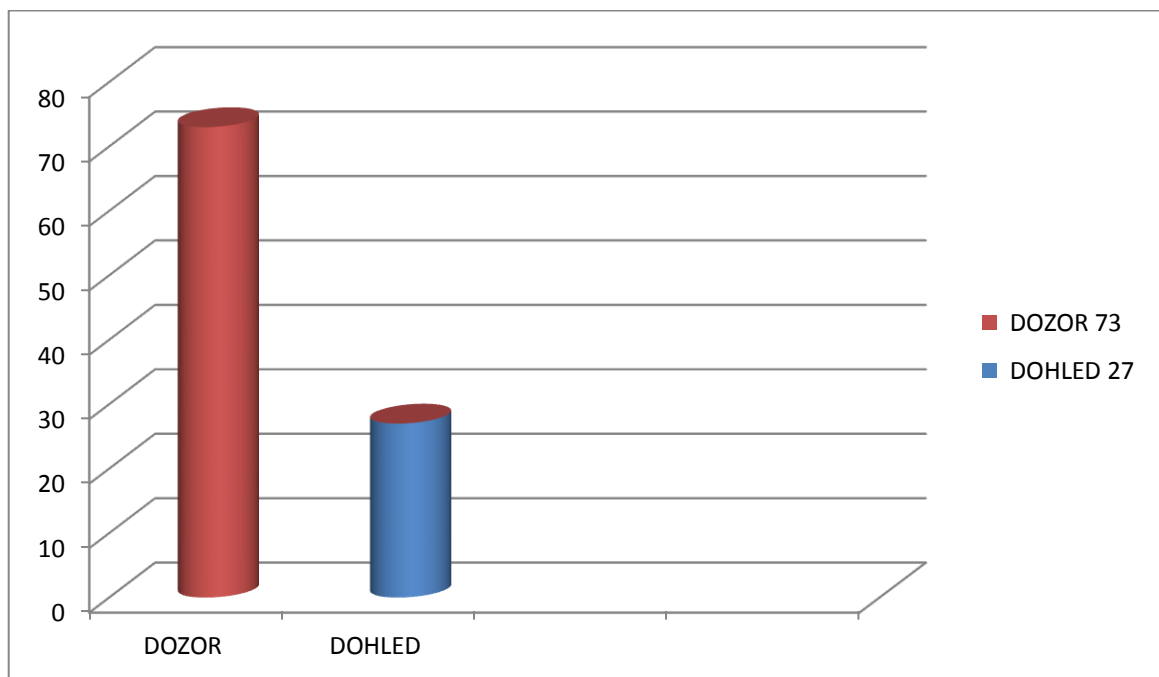
Dozor - odsouzený, který spáchal trestný čin z nedbalosti a který již byl ve VTOS pro čin, který spáchal úmyslně. Pachatel, který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a tento trestný čin nepřevyšuje dvouletou trestní sazbu. Pachatel, který dosud nebyl ve VTOS pro úmyslný trestný čin.

K popisu zkoumaného vzorku jsem využil takzvaných tvrdých dat. Tvrdá data nás lépe seznámí s popisovaným vzorkem. Tvrdá data jsem získal od sto respondentů, kteří jsou

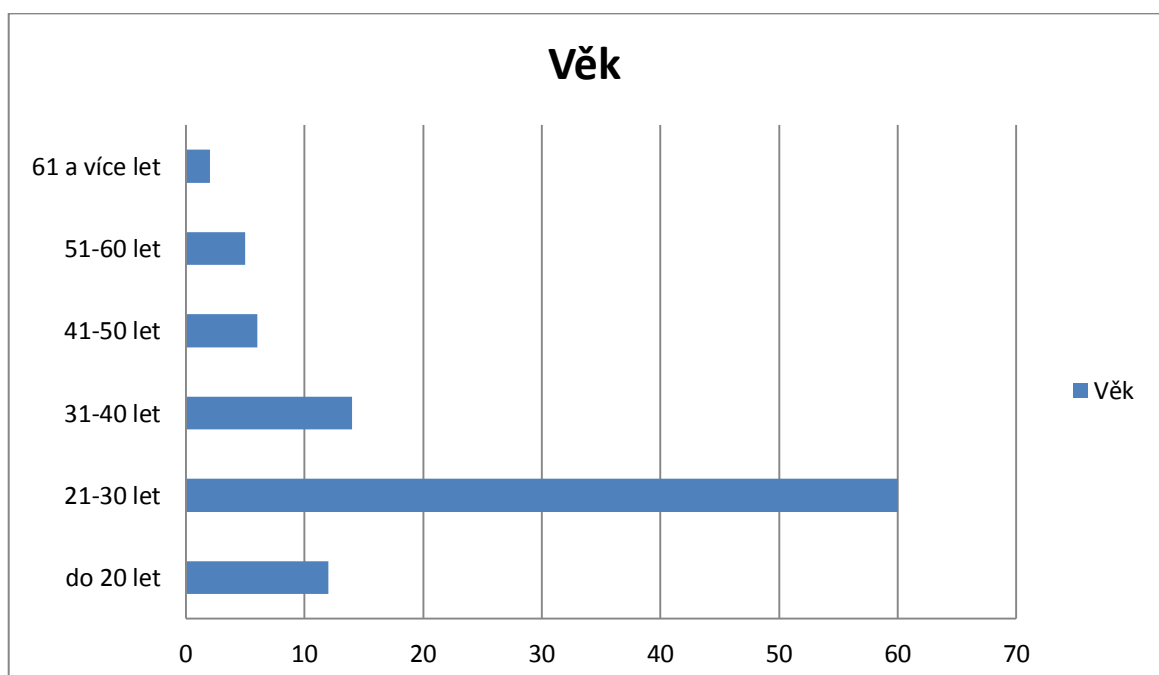
umístění ve Věznici Rapotice. Jedná se o odsouzené, kteří si zde odpykávají svůj trest v dozoru a dohledu.

Dotazníkové šetření pro mou osobu provedl psycholog pracující na oddělení výkonu trestu. Tuto alternativu jsem zvolil proto, aby došlo k návratnosti rozdaných dotazníků.

Graf č. 1: Zařazení jednotlivých odsouzených v dozoru a dohledu

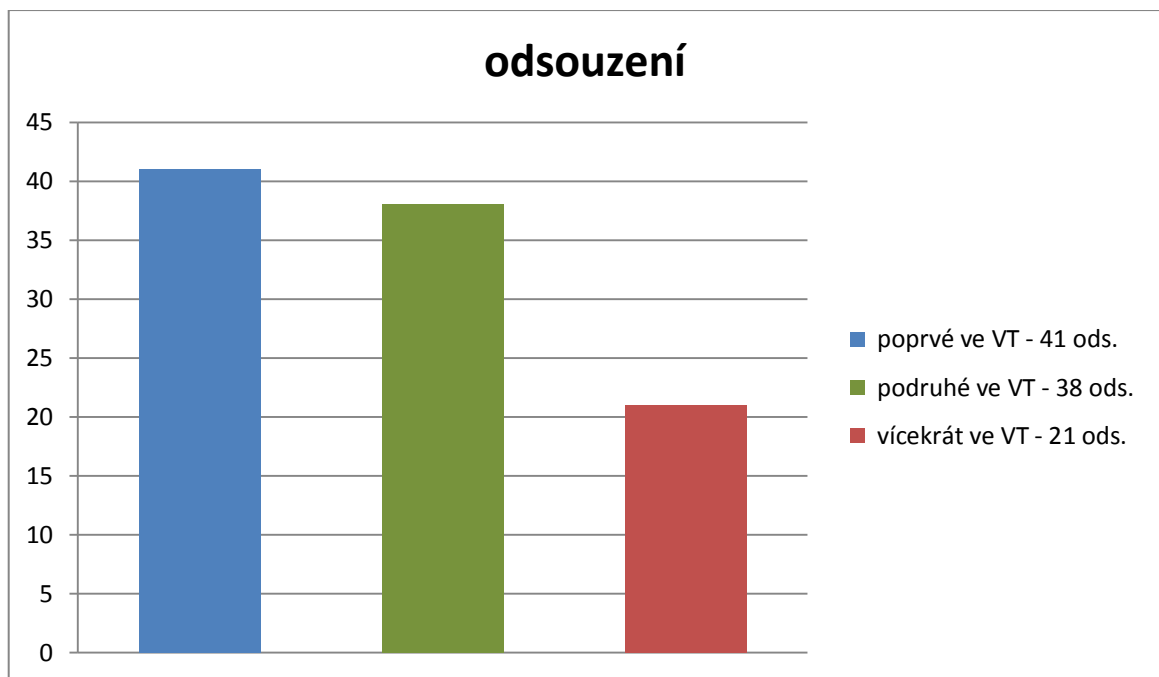

Graf č. 2: Věk odsouzených, kterým byl předložen dotazník

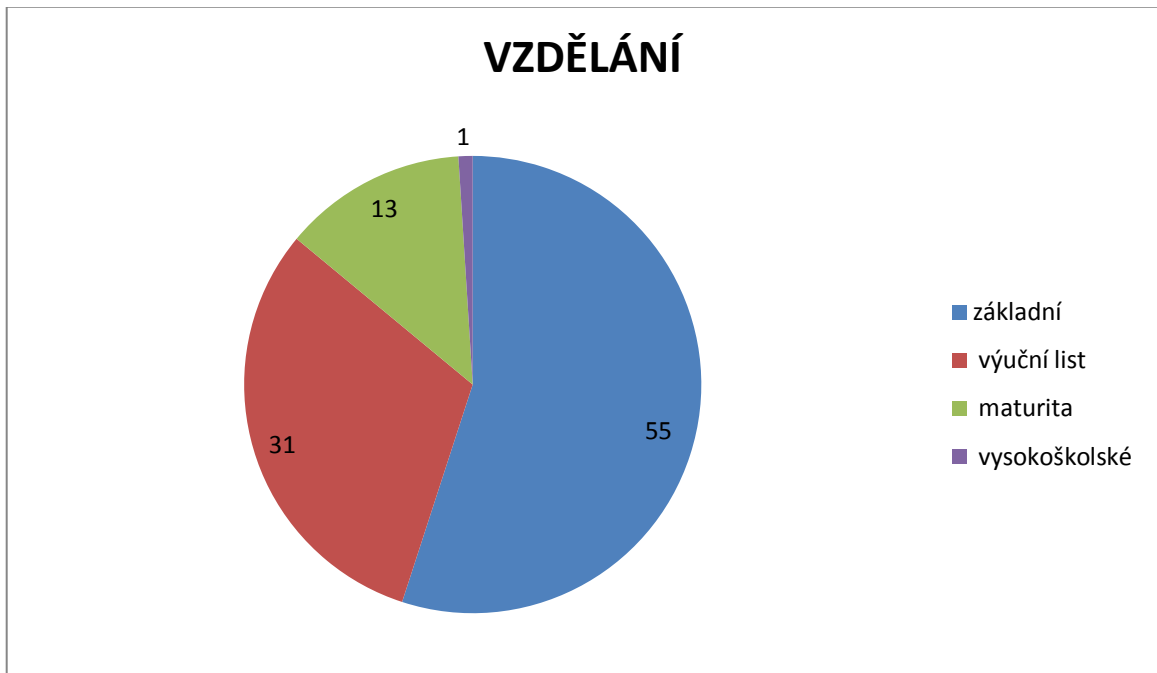
Věk odsouzených, kterým byl předložen dotazník. Do 20 let – 12 odsouzených, ve věkové kategorii 21 až 30 let – 60 odsouzených, v rozmezí 31 až 40 let – 14 odsouzených, věková kategorie 41 až 50 let – 6 odsouzených, věk v rozmezí 51 až 60 let – 5 odsouzených a v kategorie 61 let a více – 2 odsouzení.

Graf č. 3: Odsouzení, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody poprvé, podruhé a odsouzení, kteří jsou poněkolkáté ve výkonu trestu odnětí svobody

Trestní minulost je obdobím od počátku páčání evidované protiprávní činnosti až po současnost. Na tuto otázku odpovědělo všech 100 respondentů. Poprvé ve výkonu trestu odnětí svobody bylo 41 respondentů. Podruhé ve výkonu trestu bylo 38 dotazovaných a vícekrát sodně trestaných bylo 21 respondentů.

Graf č. 4: Vzdělání odsouzených

Na tuto otázku odpovědělo 100 odsouzených. 55 odsouzených uvedlo základní školu, 31 uvedlo, že je vyučených, 13 uvedlo středoškolské vzdělání ukončené maturitou a 1 uvedl vysokoškolské vzdělání. Vzdělanostní struktura dotazovaných byla v nejvyšší míře zastoupena absolventy základních škol a středních odborných učilišť. Na základě výše uvedených skutečností si můžeme říci, že čím vyšší je vzdělání, tím menší je riziko páchaní trestných činů.

5.3 Stanovení hypotéz

Nulová hypotéza:

Typy osobnostní, rodin a prostředí nemají vliv na opětovné páchaní trestné činnosti odsouzených po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Formulace hypotéz:

- 1) Domnívám se že, rodina a prostředí má velký vliv na opětovné páchaní trestné činnosti odsouzených po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

- 2) Předpokládám, že osobnostní typy mají vliv na opětovné páchaní trestné činnosti odsouzených po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Formulace pracovních hypotéz:

- 1) Absence bydlení a zaměstnání je jednou z hlavních příčin trestné činnosti.
- 2) Špatné rodinné zázemí negativně ovlivňuje kauzální historii odsouzených.
- 3) Negativní sociální prostředí výrazně napomáhá tomu, aby docházelo k opětovnému páchaní trestné činnosti odsouzených po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.
- 4) Porucha osobnosti má vliv na kauzální historii odsouzených.
- 5) Určitý typ osobnosti má větší sklon k deliktnímu jednání než jiný typ.

5.4 Volba metody výzkumu

Praktická část bakalářské práce bude zpracována na základě podkladů čerpaných z dostupné literatury a internetu, dále srovnání praktických zkušeností a teoretických znalostí. Vzhledem k povaze problému, který chci zkoumat, jsem zvolil metodu kvantitativního výzkumu. Pro kvantitativní výzkum je typické dotazníkové šetření, a proto jsem i já zvolil uvedenou metodu.

Kvantitativní metodologie

Kvantitativní metodologie je východiskem pro kvantitativní výzkumnou strategii. Podstatou kvantitativní výzkumné strategie je ověřování platnosti hypotéz, které jsou formulovány na samém počátku výzkumného šetření. Aby bylo možné platnost hypotéz ověřit statistickými testy, musí být data sbírána strukturovaně. Statistické testy jsou standardní nástroje, které nám slouží k testování platnosti hypotéz. Data musí být kvantifikována tak, aby mohla být statisticky zpracována. Respektive tak, aby mohly být použity při testování platnosti hypotéz statistické testy. Psychologie získává své vědecky ověřené poznatky prostřednictvím kvantitativního výzkumu, jehož podstatou je systematické a kritické zkoumání hypotetických tvrzení o předpokládaných vztazích mezi jevy (Vízdal, 2009, s. 32).

Dotazník

Dotazník je způsob psaného řízeného rozhovoru. Na dotazy se vyžadují písemné odpovědi. Dotazník je méně časově náročný než rozhovor. Při sestavování dotazníku je třeba promyslet a přesně určit hlavní cíle dotazníkového průzkumu. Zkoumané osoby mohou při vyplňování dotazníku pečlivě zvažovat své odpovědi, protože nejsou pod tlakem nutnosti okamžité odpovědi. Nevýhodou dotazníku je, že při hromadných výzkumech se nemůžeme přesvědčit o tom, zda osoba otázkám rozumí. Výhodou dotazníku je, že lze v krátké době získat odpovědi od mnoha osob. Předností této metody je taktéž její ekonomická nenáročnost. Za pomoci dotazníku se zjišťují jak fakta tvrdá (například: pohlaví, věk, povolání), tak fakta měkká (například: názory, zkušenosti, zájmy, postoje, přání, potřeby). Otázky v dotazníku mohou být: uzavřené, otevřené a škálové. Já jsem vybral pro dotazníkové šetření otázky uzavřené a otevřené.

Uzavřené otázky - položky nabízejí tázanému volbu mezi dvěma či více možnými odpověďmi, například: ano, ne, nevím. Ačkoliv mají ustáleně alternativní položky výhodu v dosahování větší jednotnosti měření, a tím i možnosti statistických závěrů, mají také své nevýhody. Především je to povrchnost. Bez dalších sond (např. jak to myslíte) se nemohou dostat pod povrch odpovědi. Tázaný může zvolit nějakou alternativu, jen aby zakryl nevědomosti, nebo může zvolit alternativu, která přesně neprezentuje skutečná fakta a názory. Dle výše uvedeného si můžeme říci, že tato metoda má své výhody i nevýhody (Kohoutek, 2006, s. 206).

„Otevřené otázky umožňují větší možnost volby odpovědi. Kladou menší omezení na volbu odpovědi než otázky uzavřené a mohou ukázat na nečekané vztahy a souvislosti. Typickými dotazníky s otevřenými otázkami je formulace otázek v podobě nedokončených vět. Pokud chce tazatel zjišťovat dotazníkem tak subtilní věci jako jsou např. pocity člověka ve skupině, užívá často jako podnětu k vyjádření diagnostikovaných osob nedokončených vět, u nichž se předpokládá, že se do jejich dokončení bude proband promítat. Tyto otázky jsou však náročnější jak na čas, tak i na ochotu osob, které na ně odpovídají.“ (Vízdal, 2010, s. 28).

6 VLASTNÍ VÝZKUM

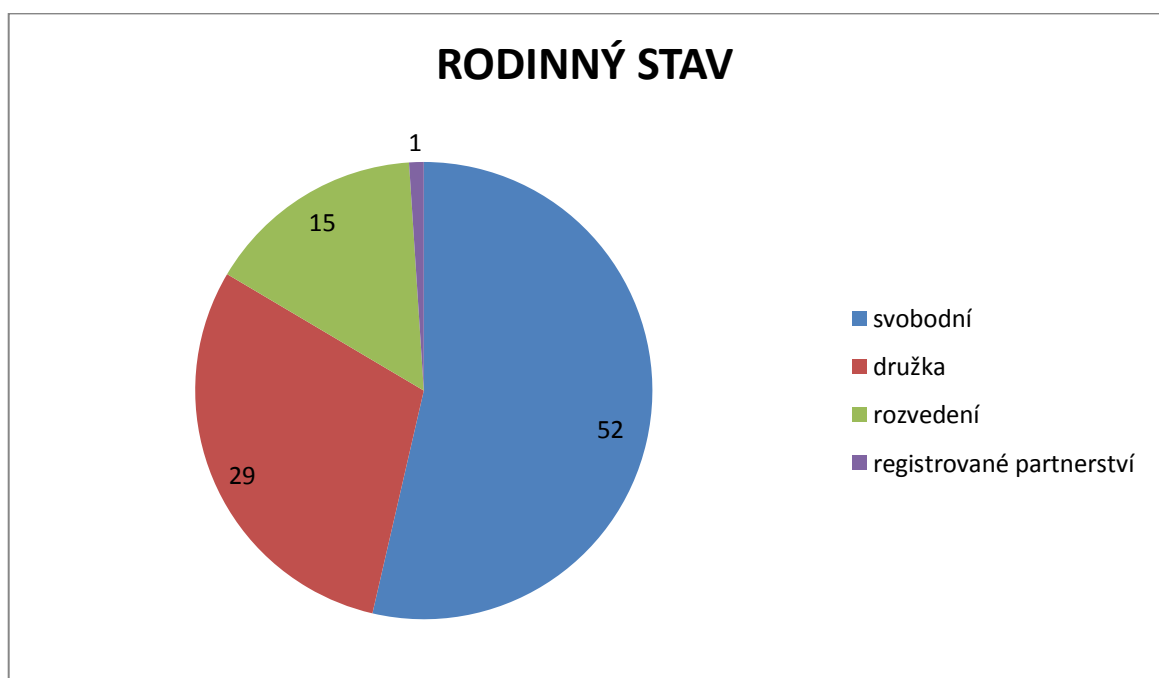
6.1 Analýza a interpretace výsledků výzkumu

V této části dotazníku jsem zjišťoval tzv. měkká data o odsouzených. Měkká data mi pomohou k tomu, abych mohl stanovené hypotézy verifikovat či falzifikovat. Obsahově jsem dotazník rozdělil na tři části:

1. část - rodina a sociální prostředí
2. část- bydlení a zaměstnání
3. část- osobnost odsouzeného

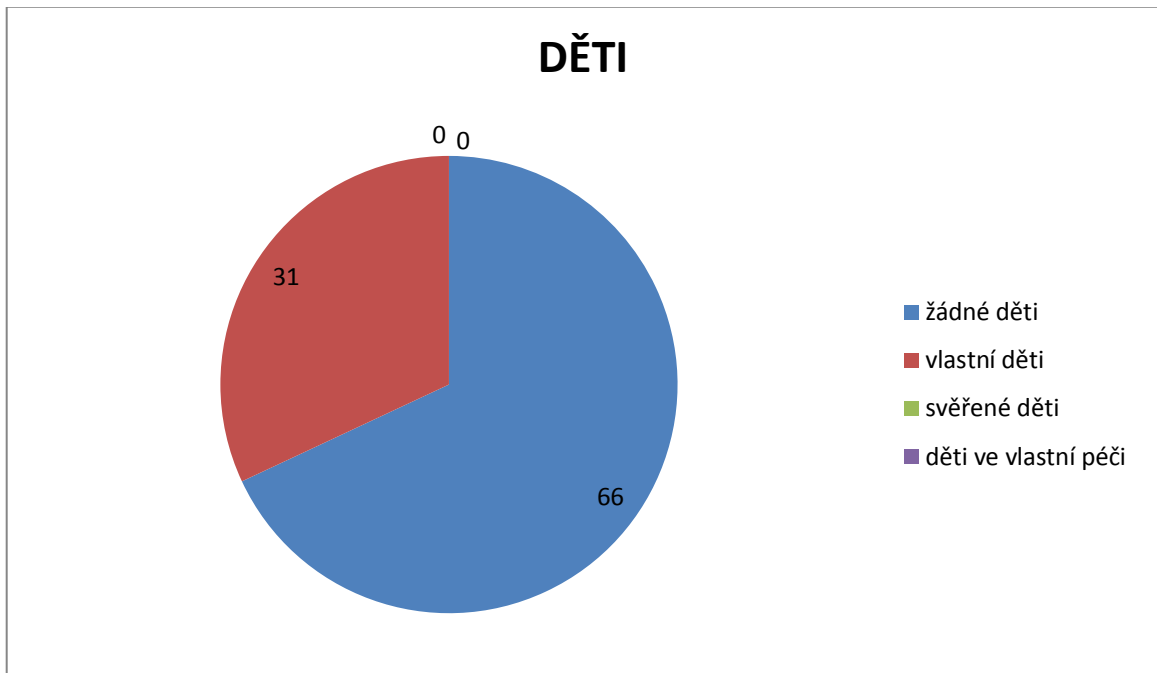
V první části dotazníku jsem se snažil zjistit, jak rodinné zázemí a sociální prostředí ovlivňuje odsouzené. Domnívám se, že špatné rodinné zázemí a negativní sociální prostředí podporuje vznik trestního jednání.

Graf č. 5: Rodinný stav odsouzených

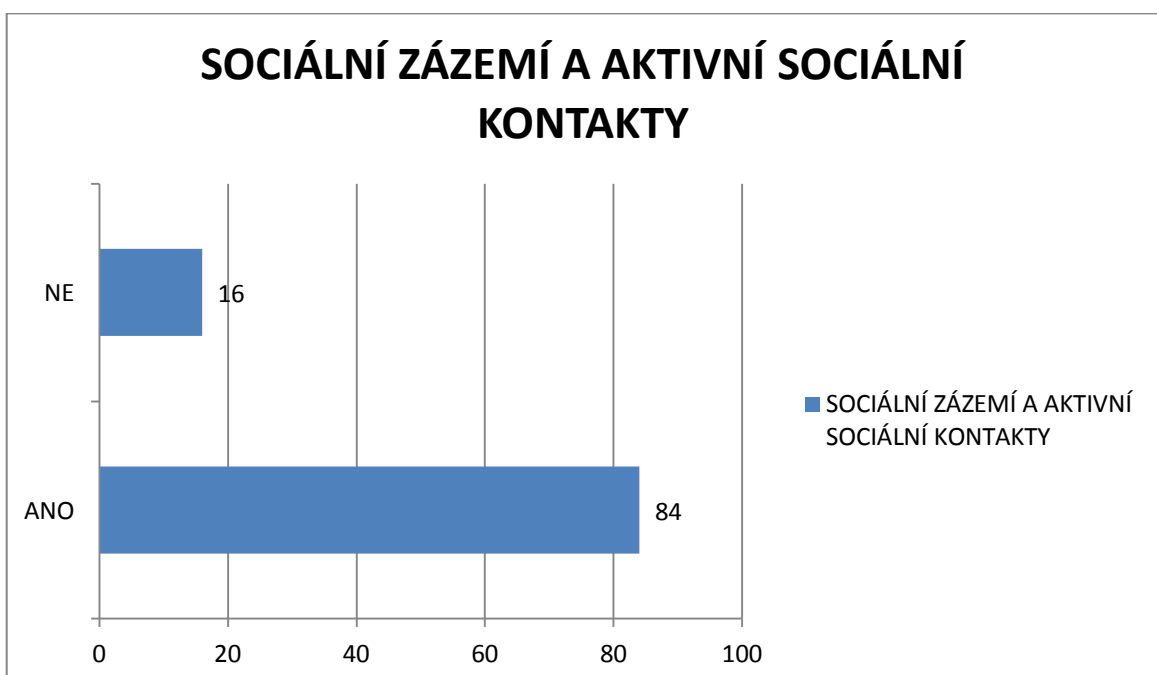
V otázce č. 1 jsem se pokoušel zjistit, jaký je jejich rodinný stav. Na otázku č. 1, která byla zaměřena na rodinný stav odsouzených, odpovědělo všech 100 dotazovaných. Celkem 52 odsouzených odpovědělo, že jsou svobodní, v 29 případech se jednalo o odsouzené, kteří žijí s družkou, v 15 případech uvedli odsouzení, že jsou rozvedení, ve 3 případech ženatí a jeden dotazovaný uvedl, že žije v registrovaném partnerství.

Graf č. 6: Děti odsouzených

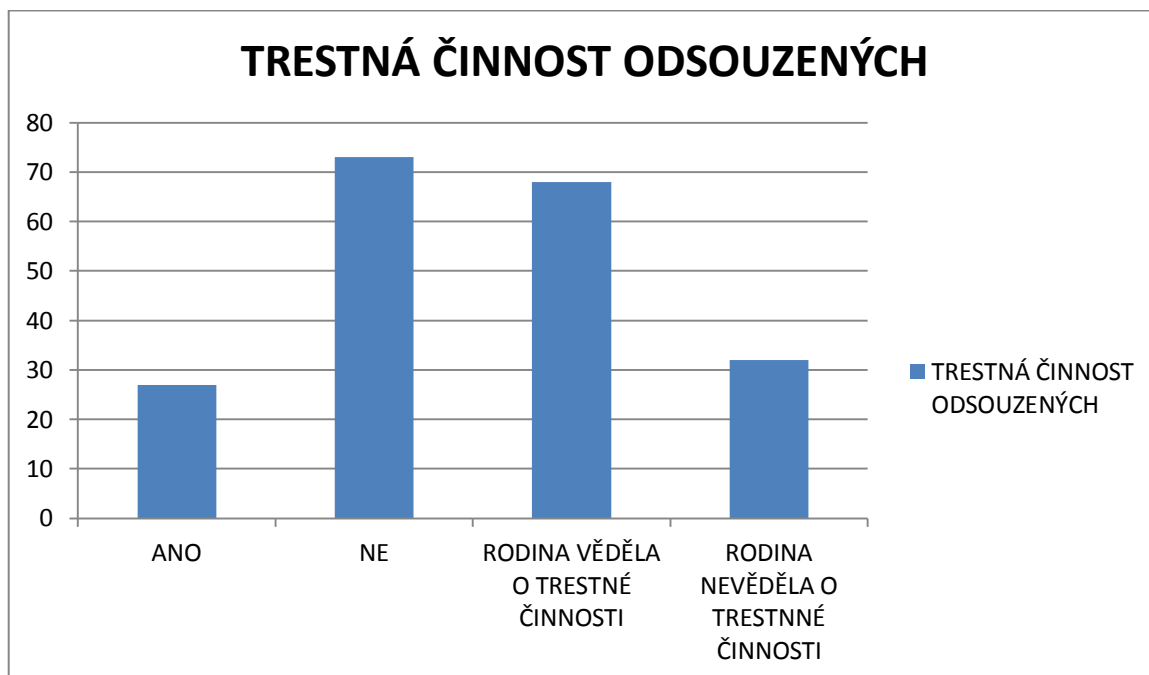
V otázce č. 2 jsem se zajímal, zda mají odsouzení děti. Na otázku odpovědělo 97 respondentů. Celkem 66 dotazovaných odpovědělo, že nemá žádné děti, 31 respondentů odpovědělo, že má děti vlastní. Dále jsem se ptal v otázce č. 2, zda mají odsouzení děti svěřené nebo ve vlastní péči. Na tuto otázku žádný z dotazovaných neodpověděl kladně.

Graf č. 7: sociální zázemí a aktivní sociální kontakty odsouzených

Otázky číslo 3 se týká sociální zázemí odsouzených a aktivní sociální kontakty. V otázce číslo 3 uvedlo 84 odsouzených, že mají sociální zázemí a aktivní sociální kontakty. Celkem 16 odsouzených uvedlo, že jsou bez kontaktů a sociálního zázemí.

Graf č. 8: některý z členů rodiny s ním páchal trestnou činností a věděl, že páchá trestnou činností

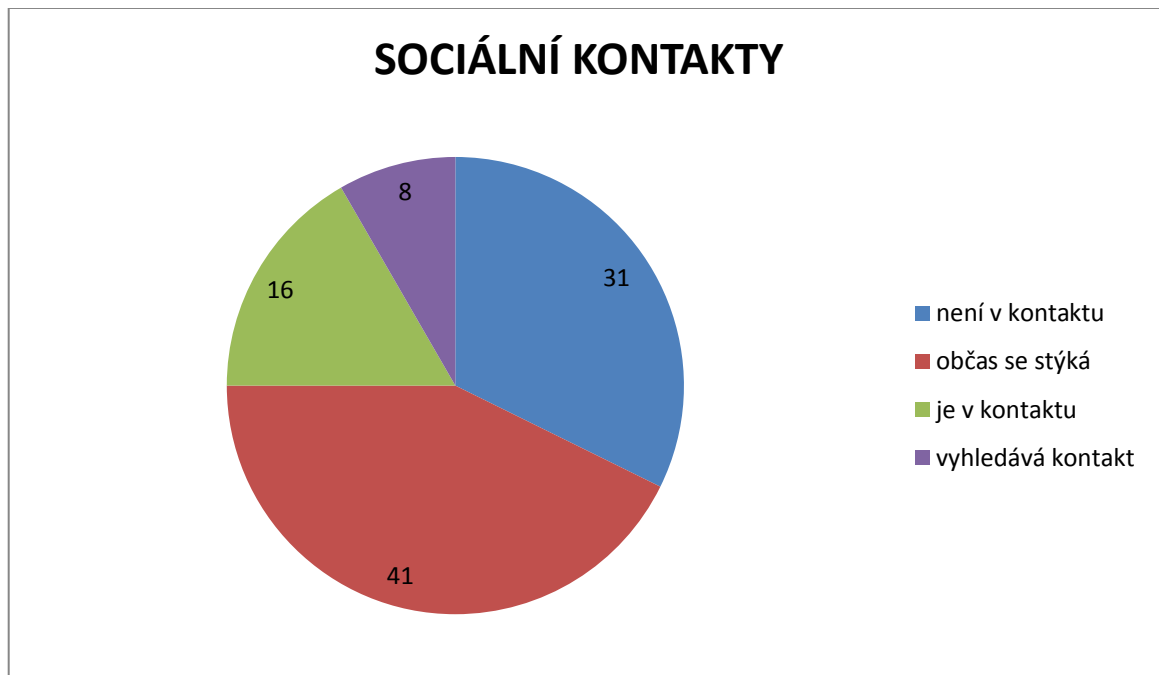
Otázka č. 4 mne velmi zaujala, protože 73 dotazovaných odpovědělo, že nikdo z rodiny s nimi nepáchal trestnou činností, ale 68 respondentů odpovědělo, že rodina o jejich trestné činnosti věděla. Na tuto otázku odpovědělo všech 100 dotazovaných. V 32 případech odsouzení napsali, že rodina o jejich trestné činnosti nevěděla a v 27 případech s nimi někdo z rodiny páchal trestnou činností.

V otázkách č. 5, č. 6, č. 7 a č. 9 jsem se snažil zjistit, jaký vliv má na odsouzené sociální prostředí, ve kterém žijí.

Na otázku č. 5 odpovědělo 96 dotazovaných. Celkem 31 odsouzených uvedlo, že s lidmi, kteří páchají trestnou činností, nejsou v kontaktu, 41 respondentů uvedlo, že se s nimi občas stýká, 16 uvedlo, že jsou v kontaktu a 8 uvedlo, že vyhledává kontakt s lidmi, kteří páchají nebo páchali trestnou činností.

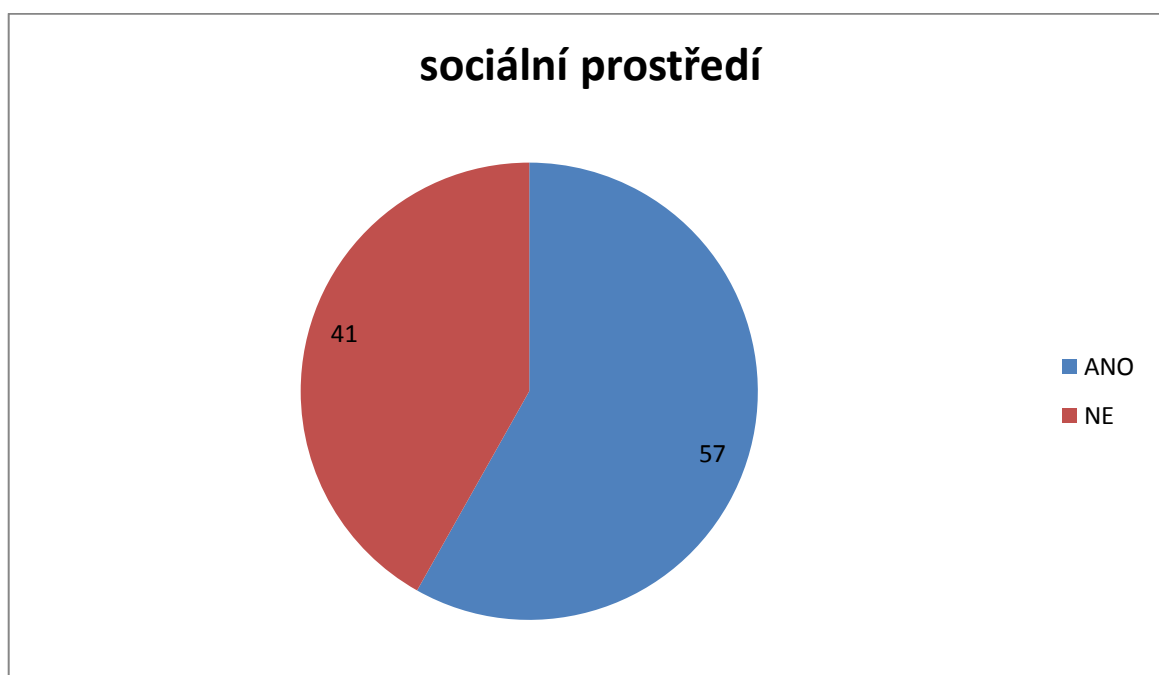
Na otázku číslo 6 odpovědělo všech 100 respondentů, že s ostatními lidmi nemá konflikt.

Graf č. 9: s lidmi, kteří páchají nebo páchali trestnou činnost: není v kontaktu, občas se stýká, je v kontaktu, vyhledává kontakt

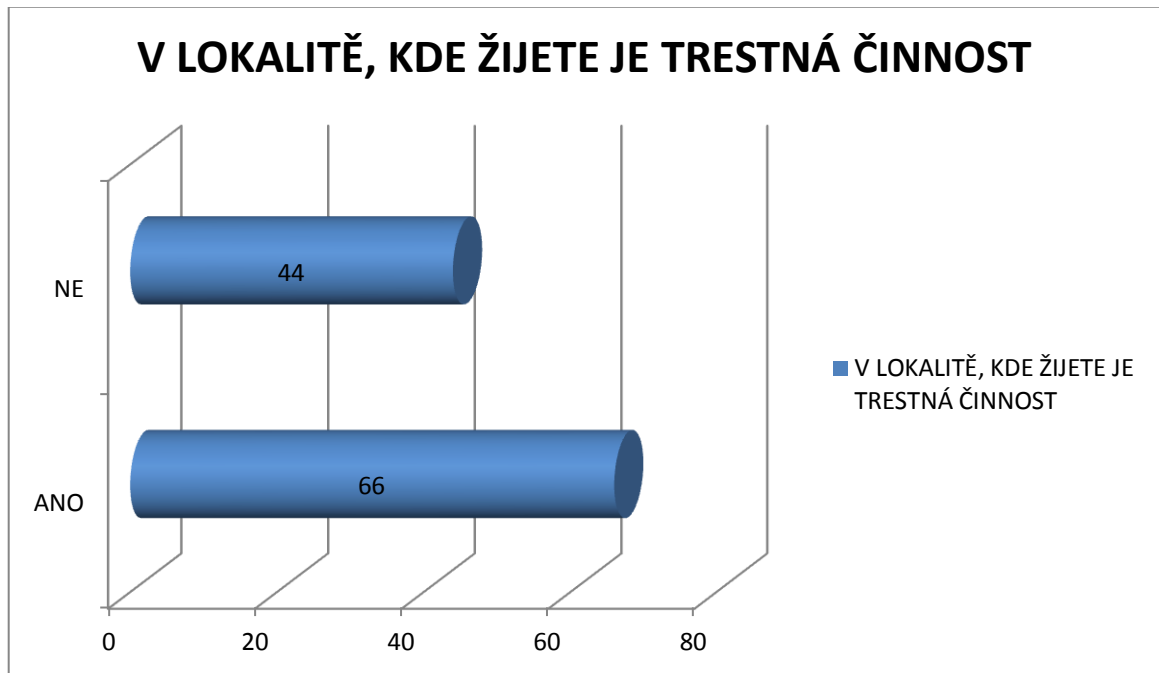

V otázce č. 7 jsem se snažil zjistit, zda sociální prostředí, ve kterém žijí je příčinou jejich trestné činnosti. Na otázku odpovědělo 98 respondentů. Celkem 57 respondentů spatřovalo problém v sociálním prostředí, ve kterém žijí, a odpovědělo na otázku kladně, 41 dotazovaných odpovědělo na tuto otázku negativně, protože problém v prostředí nespatřují.

Graf č. 10: sociální prostředí odsouzených

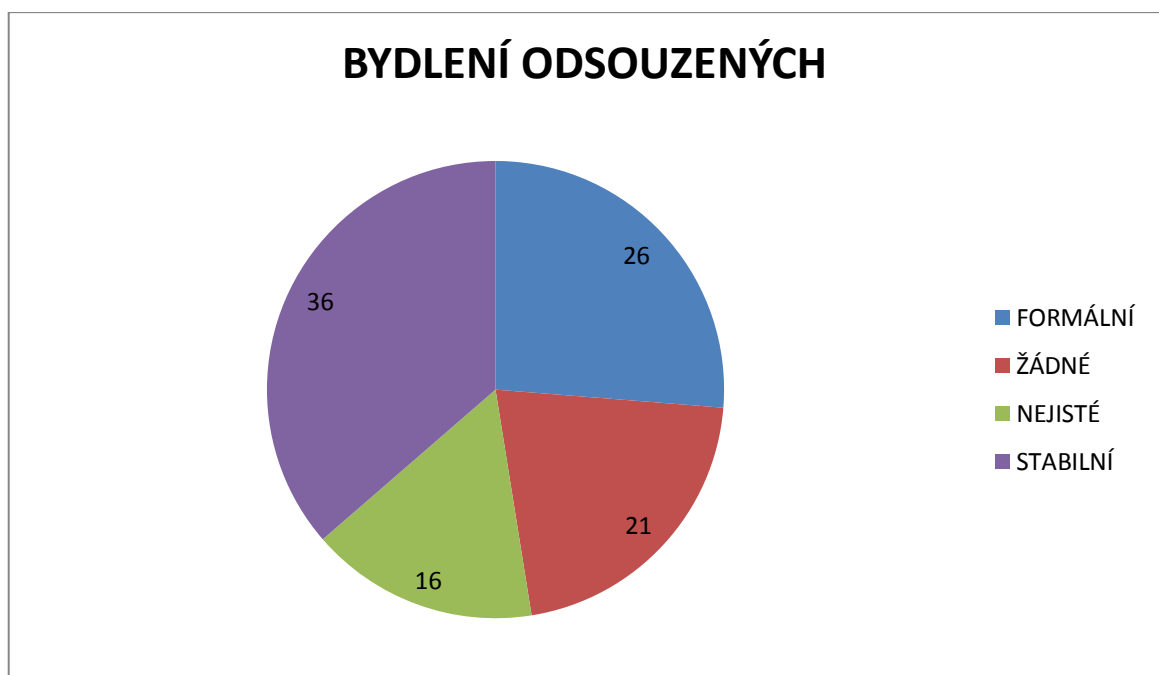

Graf č. 11: v lokalitě, kde žije, je trestná činnost či nikoliv

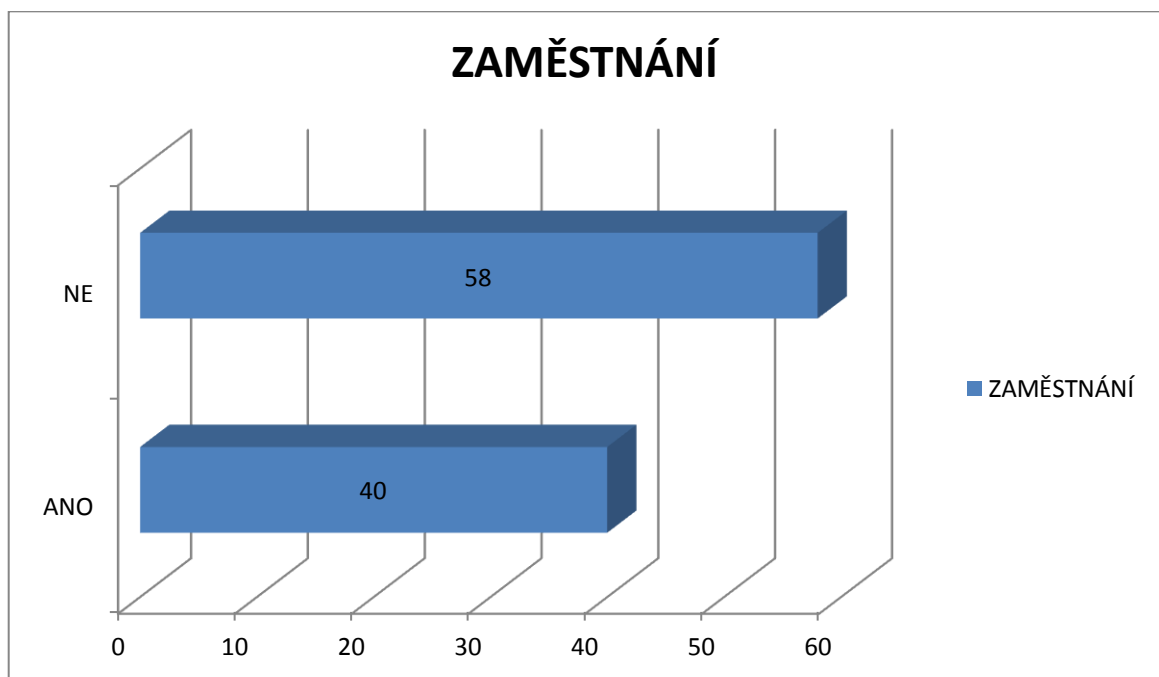
V lokalitě, kde žije, je trestná činnost či nikoliv. Na tuto 10. otázku odpovědělo 100 respondentů. Celkem 66 dotazovaných uvedlo, že v lokalitě, kde žijí, se vyskytuje trestná činnost a 44 odpovědělo, že ne.

Graf č. 12: bydlení odsouzených

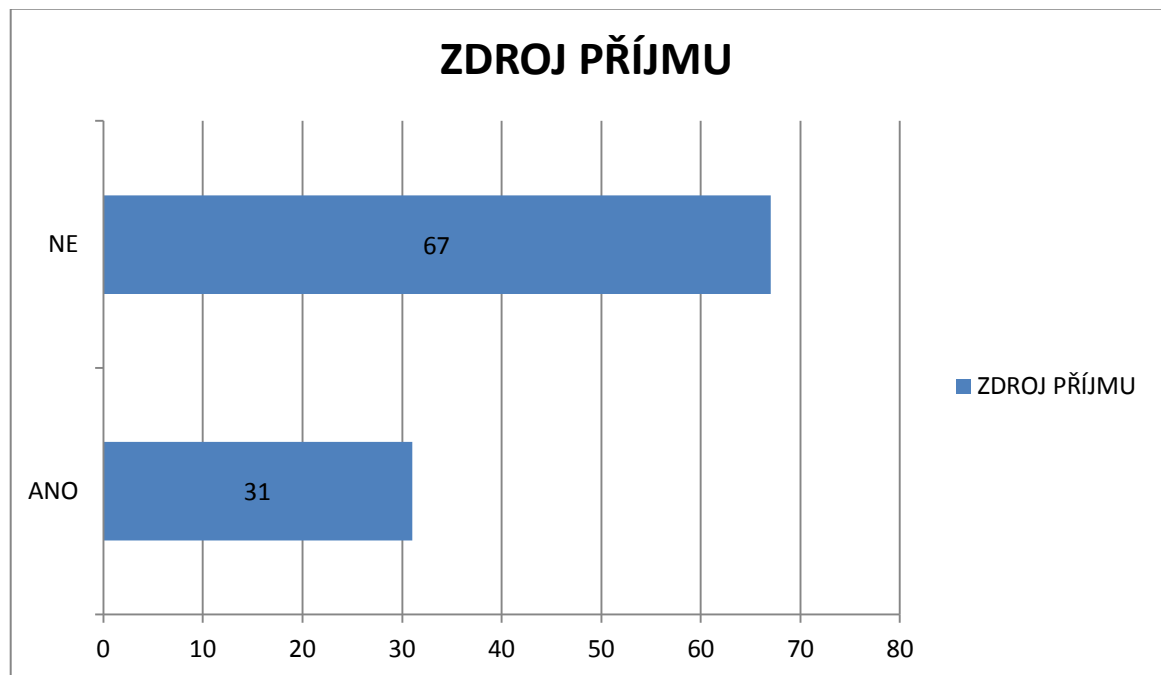
V otázce č. 8 jsem se zabýval bydlením odsouzených. Bydlení můžeme definovat jako místo, kde se osoba převážně zdržuje. Osoba v tomto místě: bydlí, má svou rodinu, přespává, má své osobní věci apod. Ve většině případů je totožné s bydlištěm, kterých však může mít odsouzený více. Kvalita bydlení zahrnuje i kvalitu mezilidských vztahů. Jedná se o mezilidské vztahy, které jsou udržované v rámci okruhu bydliště. Situace ve faktoru bydlení byla u většiny hodnocených osob špatná. Na položenou otázku odpovědělo 99 dotazovaných. Formální bydlení uvedlo 26, žádné bydlení uvedlo 21, nestabilní, nestálé, nejisté uvedlo 16 a stabilní bydlení uvedlo 36 respondentů.

Graf č. 13: zaměstnání odsouzených

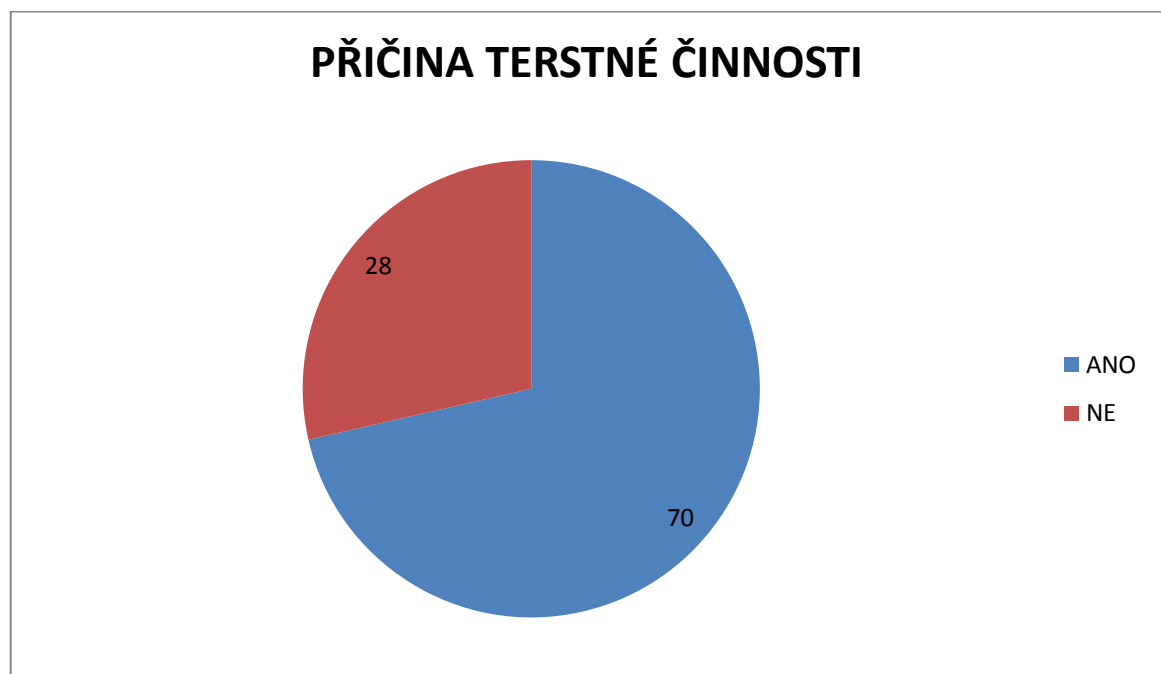

Zaměstnání není pouze zdrojem finančních prostředků. Zaměstnání je místem, kde je člověk v interakci s druhými lidmi. Zdroje příjmu si můžeme definovat jako zdroj z výkonu práce a pojištění. V otázkách č. 10 a č. 11 jsem se zabíral zaměstnáním a příjmy odsouzených. V otázce č. 12 jsem se pokoušel zjistit, zda zaměstnání a zdroj příjmu je faktorem, který ovlivňuje jejich trestnou činnost. Na otázku č. 10 odpovědělo 98 dotazovaných. Celkem 58 odsouzených nemělo zaměstnání a 40 odsouzených bylo zaměstnáno. Na otázku č. 11 odpovědělo 98 respondentů. 67 odsouzených uvedlo, že nemá pravidelný zdroj příjmu a 31 respondentu odpovědělo, že ano. Na otázku č. 12 odpovědělo 98 dotazovaných. Odpověď na tuto otázku mě překvapila, protože 70 dotazovaných uvedlo, že finance jsou příčinou jejich trestné činnosti a pouze 28 odpovědělo, že ne.

Graf č. 14: příjem odsouzených

Graf č. 15: příčina trestné činnosti

V otázce č. 13 jsem se zaměřil na typ osobnosti. Na tuto otázku odpovědělo 100 respondentů.

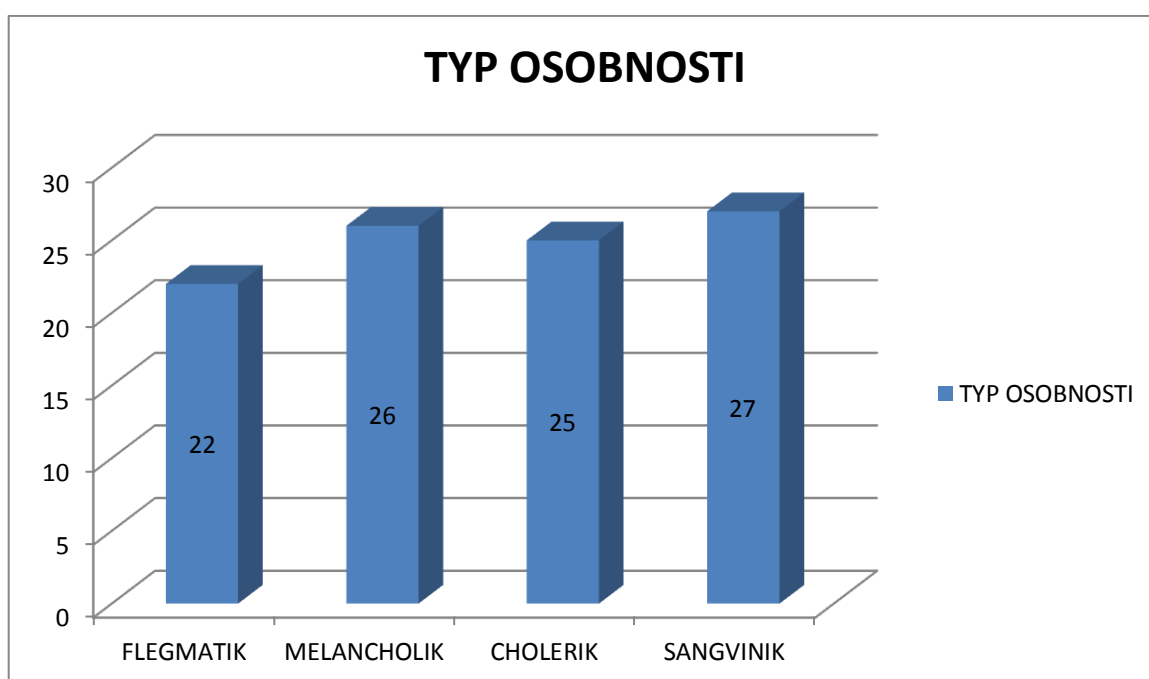
Flegmatik (klidný až lhostejný, nepodléhá náladám, je spíše pomalý a spolehlivý) 22 respondentů.

Melancholik (spíše smutný, pomalý, často přecitlivělý a málo přizpůsobivý)
26 respondentů.

Cholerik (dráždivý a vznětlivý, snadno "vyletí", ale jeho hněv netrvá dlouho)
25 respondentů

Sangvinik (čilý, veselý, společenský, rychle reaguje a má sklon k optimismu)
27 respondentů.

Graf č. 16: typ osobnosti

Na otázku číslo 14, odpovědělo všech 100 respondentů, že nemají diagnostikovanou specifickou poruchu osobnosti.

6.2 Vyhodnocení výzkumu

V souboru hodnocených osob byla většina respondentů svobodných a bezdětných. Vysoký podíl zaujali také odsouzení, kteří žijí s družkou a jsou rozvedení. Pouze 31 odsouzených uvedlo, že má děti. Většina respondentů také uvádí, že má sociální kontakty a aktivní sociální zázemí. Dále odsouzení uvádí, že v 68 případech rodina věděla o jejich trestné činnosti. Dle výše uvedeného si můžeme říci, že špatné rodinné zázemí a sociální kontakty,

které odsouzení udržují, je negativně ovlivňují. Bydliště odsouzených může poukazovat na skutečnost, že samotná lokalita místa, ve které bydlí, je vystavuje většímu nebo naopak menšímu riziku vzniku kriminálního chování. Většina dotazovaných neměla stabilní bydliště. Tyto skutečnosti nám ukázala otázka číslo šest. V otázkách č. 10 a č. 11 jsem se zabíral zaměstnáním a příjmy odsouzených. V těchto otázkách jsem se pokoušel prokázat, že odsouzení nemají pravidelný zdroj příjmu a stabilní zaměstnání. Většina dotazovaných uvedla, že nemá pravidelný zdroj příjmů a stabilní zaměstnání. V otázce č. 12 jsem se snažil zjistit, zda zaměstnání a zdroj příjmu je faktorem, který ovlivňuje jejich trestnou činnost. Podařilo se zjistit, že ano.

Pracovní hypotéza č. 1: Absence bydlení a zaměstnání je jednou z hlavních příčin trestné činnosti. **Tuto hypotézu, se mi podařilo verifikovat,** jak vyplývá z odpovědí odsouzených na otázky č. 8, č. 9, č. 10, č. 11 a č. 12.

Pracovní hypotéza č. 2: Špatné rodinné zázemí negativně ovlivňuje kauzální historii odsouzených. **Hypotéza byla verifikována.**

Pracovní hypotéza č. 3: Negativní sociální prostředí výrazně napomáhá tomu, aby docházelo k opětovnému páchání trestné činnosti odsouzených po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Tuto hypotézu, dle odpovědí na otázky č. 3 a č. 4, **se mi podařilo verifikovat.**

Podařilo se verifikovat pracovní hypotézy č. 1, č. 2 a č. 3.

Hypotéza č. 1: Domnívám se že, rodina a prostředí má velký vliv na opětovné páchání trestné činnosti odsouzených po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Hypotéza č. 1 byla verifikována.

Pracovní hypotéza č. 4: Porucha osobnosti má vliv na kauzální historii odsouzených.

Na otázku číslo 14, odpovědělo všech 100 respondentů, že nemají diagnostikovanou specifickou poruchu osobnosti. Můžeme konstatovat, že **pracovní hypotéza nebyla verifikována.**

Pracovní hypotéza č. 5: Určitý typ osobnosti má větší sklon k deliktnímu jednání než jiný typ.

Pracovní hypotéza číslo pět nebyla verifikována, protože v otázce č. 13 odpovědělo 22 respondentů, že jsou flegmatici, 25 odpovědělo, že jsou cholericí, 27 dotazovaných, že jsou sangvinici a 27 odpovědělo, že jsou melancholici. Jedná se tedy pouze o minimální rozdíl mezi jednotlivými typy osobností, které se nacházejí mezi odsouzenými.

Hypotéza č. 2: Předpokládám že, osobnostní typy mají vliv na opětovné páchaní trestné činnosti odsouzených po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Nezbývá mi nic jiného, než konstatovat, že hypotéza číslo dvě nebyla verifikována.

ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsme se věnovali sociálním charakteristikám odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody a širším souvislostem dané problematiky.

Výkon trestu odnětí svobody je odsouzenému ukládán za účelem zabránění dalšího páchaní trestné činnosti, zajištění jeho nápravy a ochrany společnosti. Ochrana společnosti se vztahuje jednak k době, po kterou odsouzený trest odnětí svobody vykonává, avšak rovněž k životu pachatele po propuštění. Vězeňské systémy se cítí spoluodpovědné za to, zda bude propuštěný pachatel recidivovat. Kladou si za cíl riziko další recidivy snižovat a spolu s tím propuštěnému pachateli zprostředkovat reintegraci do společnosti.

Pro tento účel se již řadu let vyvíjí široké spektrum intervenčních metod. Ty mají za cíl shromáždit, vyhodnotit a interpretovat dostatek informací o tom, jakým způsobem pachatelé vystupují ve vztahu k sobě a k ostatním, jaká nebezpečí mohou z práce s nimi hrozit a jaká je šance na jejich nápravu.

Každé intervenci s pachatelem tak nutně musí předcházet hodnocení, popisující charakteristiku konkrétní osoby a situace ve vztahu k předpokládaným výstupům. V podmínkách výkonu trestu a budoucího (podmíněného) propuštění mohou mít takové výstupy různou podobu.

Bez ohledu na zahraniční nebo české prostředí a na přísné vymezení vnitřních (bezpečnost) a vnějších (recidiva) rizik dozorce vždy potřebuje vědět, s jak nebezpečným zločincem jedná a jaké může dotyčný ve výkonu trestu představovat bezpečnostní riziko z hlediska ohrožování okolí nebo sebe samého. Odborný zaměstnanec potřebuje vědět, jak se vězeň bude chovat v kolektivu ostatních odsouzených, zda plní (a může plnit) daný program zacházení a dosahuje např. pokroku z hlediska sebenáhledu a postojových změn. Soudce či komise pro podmíněné propuštění bude zhodnocovat míru pravděpodobnosti, s jakou se pachatel po propuštění již nedopustí dalšího trestného činu a je schopen se integrovat do společnosti zákonným způsobem.

V závěru mohu konstatovat, že stanovený cíl této bakalářské se mi podařilo splnit.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Bajcura, L. Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody. Praha: GRADA Publishing, 1999. 160 s. ISBN 80-7169-555-6.

Blatníková, Š. Problematika zabezpečovací detence. Praha: institut pro kriminologii a prevenci, 2010. 151 s. ISBN 978-80-7338-106-6.

Buriánek, J. Sociologie. Praha: Fortuna, 1996. 127 s. ISBN 80-7168-304-3.

Černíková, V. a kol. Sociální ochrana terciální prevence, její možnosti a limity. Plzeň: A. Čeněk, 2008. 241 s. ISBN: 978-80-7380-138-0.

Černíková, V., Sedláček, V. Základy penologie pro policisty. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002. 155 s. ISBN 80-7251-104-1.

Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň: A. Čeněk, 2004. 424 s. ISBN 80-86473-86-4.

Fischer, S., Škoda J. Sociální patologie. Praha: Grada, 2009. 215 s. ISBN 978-80-247-2781-3.

Fischer, S., Škoda, J. Speciální pedagogika. Praha: Triton, 2008. 200 s. ISBN 978-80-7387-014-0.

Giddens, A. Sociologie. Praha: Argo, 1999. 596 s. ISBN 80-7203-124-4.

Hála, J. Úvod do teorie a praxe vězeňství. 2. dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. 183 s. ISBN 80-86708-30-6.

Heretik, A. Forenzná psychológia pre psychológov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie. Bratislava: Polygraf print, 2004. 376 s. ISBN 80-10-00341-7.

Mařádek, V. Vězeňství. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2005. 203 s. ISBN 80-7368-002-5.

Mařádek, V. Výkladový slovník penologie. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. 142 s. ISBN 80-7042-256-4.

Netík, K., Netíková, D., Hájek, S. Psychologie v právu, 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 1997. 140 s. ISBN 80-7179-177-6.

Sochůrek, J. Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007 a. 57 s. ISBN 978-8073-722-03-6.

Sochůrek, J. Kapitoly z penologie. II. díl, Teorie a praxe zacházení s vězňnými. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007 b. 77 s. ISBN 978-8073-722-04-3.

Sochůrek, J. Kapitoly z penologie. III. díl, Negativní jevy ve vězení. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007 c. 69 s. ISBN 978-8073-722-05-0. 69.

Vágnerová, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 1999. 436 s. ISBN 80-7178-214-9.

Vašina, L. Repetitorium sanoterapie pro klinickou praxi a zdraví podporující chování. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2013. 250 s. ISBN 978-80-87182-42-0.

JINÉ ZDROJE

Čepelák, J. Penitenciární psychologie. 1. Díl. Praha: Správa SNV ČSR, 1982. 55 s.

Kohoutek, R. Pedagogická psychologie. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006. 264 s.

Mühlpachr, P. Speciální pedagogika. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010. 225 s.

Mühlpachr, P. Sociopatologie. Brno: Masarykova Univerzita, 2009. 220s.

Vízdal, F. Základy psychologie. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009. 185 s.

Vízdal, F. Sociální psychologie. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010. 139 s.

České vězeňství 2/2008, 2/2012, 4/2012, a 2/2013, Praha, ISSN 1213-9297

NGŘ č. 15/2009, kterým se stanoví podrobnosti výkonu zabezpečovací detence.

NGŘ č. 21/2010, kterým se stanoví úkoly zaměstnanců a příslušníků Vězeňské služby České republiky.

ML č. 11/2007, kterým se stanoví podrobnosti prostupných skupin vnitřní diference.

Prezentace Věznice Rapotice.

Všeobecná deklaráce lidských práv.

Vyhláška ministerstva spravedlnosti 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

Vyhláška ministerstva spravedlnosti 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby.

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://www.vscr.cz/>

<https://www.pmscr.cz/>

<http://server.juristic.cz/>

<http://cs.wikipedia.cz/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

IDS inspektor dozorčí služby

OČTŘ orgány činné v trestním řízení

PSVD prostupná skupina vnitřní diferenciacie

ŘVTOS řád výkonu trestu odnětí svobody

OVT oddělení výkonu trestu

VOVT vedoucí oddělení výkonu trestu

VSČR Vězeňská služba České republiky

VTOS výkon trestu odnětí svobody

ZVOVT zástupce vedoucího oddělení výkonu trestu

ZVTOS Zákon o výkonu trestu odnětí svobody

ZZ Získej zaměstnání

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Zařazení jednotlivých odsouzených v dozoru a dohledu

Graf č. 2: Věk dotazovaných odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody

Graf č. 3: Odsouzení, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody poprvé, podruhé a odsouzení, kteří jsou poněkolkáté ve výkonu trestu odnětí svobody

Graf č. 4: Vzdělání odsouzených

Graf č. 5: Rodinný stav odsouzených

Graf č. 6: Děti odsouzených

Graf č. 7: sociální zázemí a aktivní sociální kontakty odsouzených

Graf č. 8: některý z členů rodiny s ním páchal trestnou činnost a věděl, že páchá trestnou činnost

Graf č. 9: s lidmi, kteří páchají nebo páchali trestnou činnost: není v kontaktu, občas se stýká, je v kontaktu, vyhledává kontakt

Graf č. 10: je sociální prostředí příčinnou trestné činnosti

Graf č. 11: v lokalitě, kde žije, je trestná činnost či nikoliv

Graf č. 12: bydlení odsouzených

Graf č. 13: zaměstnání odsouzených

Graf č. 14: příjem odsouzených

Graf č. 15: příčina trestné činnosti

Graf č. 16: typ osobnosti

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. I. Dotazník pro odsouzené ve Věznici Rapotice

Příloha č. II. Organizační schéma VSČR

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO ODSOUZENÉ**Dotazník**

Prosím zaškrtněte nebo doplňte Vaší odpověď. Dotazník bude sloužit pro studijní účely a je anonymní.

Typ věznice: dohled dozor

Věk: do 20 let 21 – 30 let 31 – 40 let
41 – 50 let 51 – 60 let 61 a více

Ve výkonu trestu: poprvé podruhé vícekrát

Vzdělání: základní vyučen úplné SO, maturita
vš

RODINA A SOCIÁLNÍ KONTAKTY:

1) Rodinný stav: ženatý registrované partnerství družka
svobodný rozvedený vdovec

2) Děti: žádné vlastní svěřené ve vlastní péči

3) Sociální zázemí, aktivní sociální kontakty: ANO NE

4) Někteří z členů rodiny s ním páchal TČ: ANO NE

5) S lidmi, kteří páchají nebo páchali trestnou činnost: není v kontaktu

občas se stýká je v kontaktu vyhledává kontakt

6) S ostatními lidmi má konflikt: ANO NE

7) Příčina trestné činnosti: ANO NE

BYDLENÍ A ZAMĚSTNÁNÍ

8) Bydlení: formální žádné stabilní, perspektivní
nestabilní, nestálé, nejisté

9) V lokalitě, kde žijete – TČ: ANO NE

10) Zaměstnání: : ANO NE

11) Pravidelný zdroj příjmu: ANO NE

12) Příčina trestné činnosti: ANO NE

OSOBNPST

13) Jaký jste typ osobnosti:

flegmatik (klidný až lhostejný, nepodléhá náladám, je spíše pomalý a spolehlivý)

melancholik (spíše smutný, pomalý, často přecitlivělý a málo přizpůsobivý)

cholerik (dráždivý a vznětlivý, snadno „vyletí“, ale jeho hněv netrvá dlouho)

sangvinik (čilý, veselý, společenský, rychle reaguje a má sklon k optimismu)

14) Máte diagnostikovanou nějakou specifickou poruchu osobnosti:

ANO NE

Pokud ano, tak podtrhněte: paranoidní, schizoidní, schizotypní, disociální, emočně nestabilní, histrionská, anankastická, rapsodická, závislá, úzkostná, narcistická, pasivně agresivní,

jiná:.....

PŘÍLOHA P II: ORGANIZAČNÍ SCHÉMA VSČR

